SARTRE

Mușteleo • Cu ușile închise
Morți fără îngropăciune
Diavolul și bunul Dumnezeu
Sechestrații din Altona

RAO

JEAN-PAUL SARTRE

Morţi fără îngropăciune

Piesă în patru tablouri

CUPRINS

PERSONAJELE 3
DECORUL 4
TABLOUL I 5
Scena I 5
Scena II 19
Scena III 21
Scena IV 23
Scena V 24
TABLOUL ÎI 28
Scena I 28
Scena II 30
Scena III 31
Scena IV 35
Scena V 36
Scena VI 37
Scena VII 37
Scena VIII 38
Scena IX 39
TABLOUL III 41
Scena I 41
Scena II 45
Scena III 57

PERSONAJELE

În ordinea intrării în scenă:

FRANÇOIS
SORBIER
CANONS
LUCIE
HENRI
JEAN
CLOCHET
LANDRIEU
PELLERIN
CORBIER
ÎNTÂIUL MILIŢIAN
AL DOILEA MILIŢIAN

Piesa *Morţi fără îngropăciune* a fost reprezentată pentru prima oară la Teatrul Antoine, la 8 noiembrie 1946

DECORUL

— Un pod cu o grămadă de obiecte disparate specifice locului: un cărucior de copil, un cufăr vechi etc. Şi un manechin de croitorie de damă.

— O clasă dintr-o şcoală, cu un portret al lui Pétain atârnat pe perete.

— Podul din tabloul întâi.

— Clasa din tabloul al doilea. Costume de maquisarzi şi de miliţieni.

TABLOUL I

Un pod luminat de o fereastră. Talmeş-balmeş de obiecte

eteroclite: cufere, o sobă veche, un manechin de croitorie de damă. Canons şi Sorbier stau, unul pe un cufăr, celălalt pe un scaun vechi fără spetează, Lucie pe sobă. Au mâinile în cătuşe. François umblă de colo-colo. Şi el are cătuşe la mâini. Henri doarme, lungit pe podea.

Scena I

CANONS, SORBIER, FRANÇOIS, LUCIE, HENRI

FRANÇOIS: Aveţi de gând să vorbiţi odată?
SORBIER *(ridicând capul):* Ce vrei să spunem?
FRANÇOIS: Orice, numai să facă zgomot.
Răsună deodată o muzică vulgară şi stridentă. E aparatul de radio de la etajul de sub ei.
SORBIER: Poftim zgomot.
FRANÇOIS: Nu ăsta: ăsta-i zgomotul *lor. (îşi reia mersul şi apoi se opreşte brusc.)* Aha!
SORBIER: Ce mai e?
FRANÇOIS: Ei mă aud, şi-şi spun: Uite-l pe cel dintâi care se enervează.
CANONS: Atunci nu te enerva. Stai jos. Pune-ţi mâinile pe genunchi, încheieturile au să te doară mai puţin. Şi-apoi taci. Încearcă să dormi sau să cugeţi.
FRANÇOIS: La ce bun?

Canons dă din umeri. François îşi reia mersul.

SORBIER: François!
FRANÇOIS: Ce e?
SORBIER: Îţi scârţâie pantofii.
FRANÇOIS: Îi fac dinadins să scârţâie. *(Pauză. Vine şi se postează în faţa lui Sorbier.)* Dar la ce vă puteţi gândi?
SORBIER *(ridicând capul):* Vrei să-ţi spun?
FRANÇOIS *(se uita la el şi apoi se dă puţin înapoi):* Nu. Nu spune.
SORBIER: Mă gândesc la fetiţa care ţipa.
LUCIE *(ieşind brusc din visul în care era cufundată):* Care fetiţă?
SORBIER: Fetiţa de la fermă. Am auzit-o ţipând, în timp ce ne

duceau. Focul cuprinsese scara.

LUCIE: Fetița de la fermă? Nu trebuia să ne spui asta.

SORBIER: Sunt atâția alții care au murit. Copii și femei. Dar pe ei nu i-am auzit murind. Fetița însă, parc-ar țipa și acum. Nu-i puteam păstra țipetele numai pentru mine.

LUCIE: Avea treisprezece ani. A murit din cauza noastră.

SORBIER: Toți au murit din cauza noastră.

CANONS *(lui François):* Vezi că era mai bine să nu vorbim?

FRANÇOIS: Ei, și ce? Nici noi n-o s-o mai ducem mult. În curând poate c-o să-i socotești norocoși.

SORBIER: Ei nu acceptaseră să moară.

FRANÇOIS: Parcă eu acceptasem? Nu e vina noastră dacă lovitura a dat greș.

SORBIER: Ba da, E vina noastră.

FRANÇOIS: Am ascultat ordinele.

SORBIER: Da.

FRANÇOIS: Ne-au spus: „Urcați-vă acolo sus și puneți mâna pe sat". Noi le-am spus: „E o prostie, nemții vor fi preveniți în douăzeci și patru de ore". Ne-au răspuns: „Urcați totuși și puneți mâna pe el". Atunci noi am spus: „Bine". Și ne-am urcat. Unde-i vina?

SORBIER: Trebuia să izbutim.

FRANÇOIS: Nu se putea să izbutim.

SORBIER: Știu. Totuși trebuia să izbutim. *(Pauză.)* Trei sute. Zac întinși printre bolovani, și soarele îi înnegrește; probabil că se văd de la toate ferestrele. Din cauza noastră. Din cauza noastră, în satul ăsta nu mai există decât milițieni, morți și bolovani. Va fi greu să-ți dai duhul cu țipetele astea în urechi.

FRANÇOIS *(țipând):* Lasă-ne în pace cu morții tăi! Eu sunt cel mai tânăr: n-am făcut decât să ascult. Sunt nevinovat! Nevinovat! Nevinovat!

LUCIE *(cu blândețe. De la începutul până la sfârșitul scenei precedente, și-a păstrat calmul):* François!

FRANÇOIS *(descumpănit, cu glas molatic): Ce?*

LUCIE: Vino să stai lângă mine, frățioare. *(El șovăie. Ea repetă cu și mai mare blândețe):* Vino! *(El se așază. Lucie îi trece cu stângăcie mâinile încătușate peste față.)* Cum te-ai încălzit! Unde ți-e batista?

FRANÇOIS: În buzunar. N-o pot apuca.

LUCIE: În buzunarul ăsta?

FRANÇOIS: Da.

Lucie bagă o mână în buzunarul hainei lui, scoate cu greu o batistă şi-i şterge faţa cu ea.

LUCIE: Eşti lac de apă şi tremuri; nu trebuie să umbli atâta.

FRANÇOIS: Dac-aş putea să-mi scot haina…

LUCIE: Nu te gândi la asta din moment ce e imposibil. *(El trage de cătuşe.)* Nu, nu trăi cu speranţa c-o să le rupi. Speranţa doare. Stai liniştit, respiră încetişor, fă pe mortul: eu sunt moartă şi calmă, mă economisesc.

FRANÇOIS: Pentru ce? Ca să poţi ţipa mai tare, în curând. Economii fără rost. A mai rămas atât de puţin timp: aş vrea să fiu peste tot în acelaşi timp. *(Vrea să se scoale.)*

Trei sute care nu acceptaseră să moară şi care au murit de…

LUCIE: Stai aici.

FRANÇOIS: Trebuie să mă învârt în cerc. Cum mă opresc, înceţi să mi se învârtească gândurile. Nu vreau să mă gândesc.

LUCIE: Sărăcuţul de tine.

FRANÇOIS *(se lasă să alunece la picioarele Luciei):* Lucie, totul e atât de greu. Nu pot să mă uit la feţele voastre: mă sperie.

LUCIE: Pune-ţi capul pe genunchii mei. Da, totul e foarte greu şi tu eşti atât de mic. Dacă cineva ar mai putea să-ţi zâmbească şi să-ţi spună: bietul meu copil. Altă dată îţi luăm necazurile asupra mea. Bietul meu copil… bietul meu copil… *(Îşi revine brusc.)* Nu mai pot. Spaima m-a uscat. Nu mai pot să plâng.

FRANÇOIS: Nu mă lăsa singur, îmi vin nişte idei de care mi-e şi ruşine.

LUCIE: Ascultă. Există cineva care te poate ajuta… Eu nu sunt cu totul singură… *(Pauză.)* Jean e cu mine, dacă ai putea.

FRANÇOIS: JEAN?

LUCIE: Nu l-au prins. Coboară spre Grenoble. E singurul dintre noi care va trăi mâine.

FRANÇOIS: Şi pe urmă?

LUCIE: Se va duce să-i găsească pe ceilalţi, vor reîncepe să lucreze în altă parte. Apoi războiul se va sfârşi, vor trăi la Paris, în linişte, cu fotografii adevărate pe legitimaţii adevărate şi oamenii îi vor chema pe numele lor adevărate.

FRANÇOIS: Ei şi? A avut noroc. La ce-mi poate folosi mie asta?

LUCIE: JEAN coboară prin pădure. Jos, de-a lungul drumului, sunt plopi. Se gândeşte la mine. Numai el, în toată lumea asta, se mai poate gândi la mine cu atâta duioşie. Şi la tine se gândeşte. Se gândeşte că eşti un biet copil, încearcă să te vezi cu ochii lui. El poate să plângă.

Lucie plânge.

FRANÇOIS: Şi tu poţi să plângi.

LUCIE: Plâng cu lacrimile lui.

O scurtă pauză. François se ridică brusc.

FRANÇOIS: Destul cu jocul. Până la urmă aş începe să-l urăsc.

LUCIE: Dar îl iubeai.

FRANÇOIS: Nu. Nu aşa cum îl iubeai tu.

LUCIE: Nu. Nu aşa cum îl iubeam eu.

Se aud paşi pe culoar. Uşa se deschide. Lucie se ridică brusc. Miliţianul se uită la ei, apoi închide uşa la loc.

SORBIER *(dând din umeri):* Se distrează. De ce te-ai sculat?

LUCIE *(aşezându-se la loc):* Credeam că vin să ne ia.

CANONS: Nu vor veni atât de curând.

LUCIE: De ce nu?

CANONS: Fac o greşeală: Îşi închipuie că aşteptarea demoralizează.

SORBIER: E o greşeală? Nu *e.* deloc plăcut să aştepţi când îţi trec prin cap tot felul de idei.

CANONS: Firește. Dar, pe de altă parte, ai timp să-ţi vii în fire. Mie, prima dată, mi s-a întâmplat în Grecia, sub Metaxas. Au venit să mă aresteze la ora patru dimineaţa. Dacă m-ar fi forţat puţin, aş fi vorbit. Din uimire. Nu m-au întrebat nimic. După zece zile au folosit metodele tari, dar era prea târziu: rataseră efectul surprizei.

SORBIER: Te-au bătut?

CANONS: Oho!

SORBIER: Cu pumnii?

CANONS: Cu pumnii, cu picioarele.

SORBIER: Îţi… venea să vorbeşti?

CANONS: Nu. Atâta vreme cât lovesc, încă mai merge.

SORBIER: Cum?… Ah, încă mai merge…! *(Pauză.)* Dar când te izbesc peste tibie sau peste coate?

CANONS: Nu, nu. Încă mai merge. *(Blând.)* Sorbier.

SORBIER: Ce? Nu trebuie să-ţi fie frică de ei. N-au imaginaţie.

CANONS: De mine mi-e frică.

O pauză.

CANON: Dar de ce? N-avem nimic de spus. Tot ce ştim noi, ştiu şi ei. Ascultaţi! *(Pauză.)* Nu e deloc aşa cum îşi închipuie unii.

FRANÇOIS: Dar cum e?

CANONS: N-aş putea să-ţi spun. Uite, de pildă, timpul mi S-a părut scurt. *(Râde.)* Aveam dinţii atât de încleştaţi încât mi-au trebuit trei ore până să pot deschide gura. Era la Nauplia. Era un tip care purta ghete de modă veche. Cu vârful ascuţit. Mi le repezea drept în obraz. Sub fereastră cântau nişte femei: am reţinut cântecul.

SORBIER: La Nauplia? În ce an?

CANONS: În ’36.

SORBIER: Află c-am trecut şi eu pe acolo. Venisem în Grecia pe vasul *Theophile-Gautier.* Făceam o excursie. Am văzut închisoarea; pe pereţi se căţărau cactuşi. Aşadar, tu erai acolo înăuntru şi eu eram afară? *(Râde.)* Să mori de râs nu alta.

CANONS: Să mori de râs.

SORBIER *(brusc):* Şi dacă te dichisesc?

CANONS: Cum?

SORBIER: Dacă te dichisesc cu aparatele lor? *(Canons dă din umeri.)* Îmi închipui că m-aş apăra prin modestie, în fiecare minut mi-aş spune: mai rezist tacă un minut E o metodă bună?

CANONS: Nu există metodă.

SORBIER: Dar tu, tu cum ai face?

LUCIE: N-aţi putea să tăceţi? Uitaţi-vă la copilul ăsta: credeţi oare că-i daţi curaj? Aşteptaţi numai puţin, vor avea ei grijă să vă lămurească.

SORBIER: Lasă-ne-n pace! Să-şi astupe urechile dacă nu vi să audă.

LUCIE: Dar eu, trebuie să-mi astup şi eu urechile? Nu-mi place

să vă aud pentru că mi-e teamă c-o să vă disprețuiesc. Aveți nevoie de toate cuvintele astea ca să vă faceți curaj? Am văzut murind animale și aș vrea să mor ca ele: în tăcere.

SORBIER: Cine ți-a vorbit de moarte? vorbim despre ceea ne vor face înainte. Trebuie să fim pregătiți.

LUCIE: Eu nu vreau să mă pregătesc. De ce să trăiesc de două ori ceasurile care vor veni? Uitați-vă la Henri: doarme. De ce să nu dormim?

SORBIER: Să dormim? Și să vină să mă scuture ca să mă trezesc? Nu vreau. N-am timp de pierdut.

LUCIE: Atunci gândește-te la ceea ce ți-e drag. Eu mă gândesc la JEAN, la viața mea, la ăsta mic, pe vremea când a fost bolnav și l-am îngrijit într-un hotel din Arcachon. Erau acolo pini și valuri mari și verzi pe care le vedeam de la fereastră mea.

SORBIER *(cu ironie):* Nu zău, valuri verzi? Crede-mă, n-am timp de pierdut.

LUCIE: Sorbier, nu te recunosc.

SORBIER *(încurcat):* E-n regulă! Nervii sunt de vină: am niște nervi de fecioară! *(Se ridică și se duce spre ea.)* Fiecare se apără în felul lui. Eu nu fac doi bani când sunt luat prin surprindere. Dacă aș putea să simt durerea mai înainte – numai un pic, atât cât s-o recunosc în trecere – aș fi mai sigur de mine. Nu-i vina mea: am fost întotdeauna tipicar. *(Pauză.)* Știi doar că țin foarte mult la tine. Dar mă simt singur. *(Pauză.)* Dacă vrei să tac…

FRANÇOIS: Lasă-i să vorbească. Ceea ce contează, e zgomotul pe care-l fac.

LUCIE: Faceți ce vreți.

Un răstimp de tăcere.

SORBIER *(cu vocea mai coborâtă):* Hei, Canons! *(Canons înalță capul.)* Ai întâlnit oameni care au pălăvrăgit?

CANONS: Da, am întâlnit.

SORBIER: Și?

CANONS: Ce importanță poate avea asta pentru tine, din moment ce n-avem nimic de spus?

SORBIER: Vreau să știu. Puteau să se mai suporte?

CANONS: Depinde. E unul care și-a tras un glonț în obraz cu o

puşcă de vânătoare: n-a reuşit decât să se orbească, îl întâlneam uneori pe străzile Pireului, condus de o armeancă, îşi închipuia c-a plătit. Fiecare hotărăşte dacă a plătit sau nu. Pe altul l-am doborât noi într-un bâlci, în clipa când îşi cumpăra rahat lokum. De când ieşise din închisoare începuse să-i placă rahatul, pentru că-i dulce.

SORBIER: Norocosul.

CANONS: Hm!

SORBIER: Dacă mi-aş da drumul la gură, m-aş mira să mă pot consola cu zaharicale.

CANONS: Aşa spun mulţi. Nu poţi să ştii înainte de a fi trecut prin asta.

SORBIER: În orice caz, nu cred că m-aş iubi din cale-afară după aceea. Cred c-aş pune mâna pe-o puşcă de vânătoare.

FRANÇOIS: Eu prefer rahatul lokum.

SORBIER: François!

FRANÇOIS: Ce, François? Oare m-a pus în gardă vreunul când am venit la voi? Mi-aţi spus că Rezistenţa are nevoie de oameni, nu mi-aţi spus că are nevoie de eroi. Eu nu sunt erou, nu, eu nu sunt erou! Nu sunt erou! Am făcut ce mi s-a spus; am împărţit manifeste şi am transportat arme, şi voi spuneaţi că sunt totdeauna bine dispus. Dar nu mi-a spus nimeni despre ceea ce mă aşteaptă la capăt. Vă jur că n-am ştiut niciodată la ce mă angajez.

SORBIER: Ştiai. Ştiai că René a fost schingiuit.

FRANÇOIS: Nu mă gândeam niciodată la asta. *(Pauză.)* Pe fetiţa care a murit o plângeţi, spuneţi: a murit din cauza noastră. Dar de mine, dac-aş vorbi atunci când or să mă ardă cu ţigările, aţi spune: e un laş, şi mi-aţi întinde o puşcă de vânătoare, de nu cumva mi-aţi trage chiar voi un glonţ în spate. Şi totuşi nu sunt decât cu doi ani mai mare decât ea.

SORBIER: Eu vorbeam pentru mine.

CANONS *(apropiindu-se de François):* Nu mai ai nicio sarcină, François. Nici îndatorire, nici consemn. Nu ştim nimic, n-avem de ce să tăcem. Să se descurce fiecare cum poate ca să nu sufere prea mult. Mijloacele nu contează.

François se liniştește treptat, dar rămâne abătut. Lucie îl strânge lângă ea.

SORBIER: Mijloacele nu contează… Evident. Urlă, plângi, imploră, cere-le iertare, scotoceşte-ţi memoria ca să găseşti ceva de mărturisit, ca să poţi turna pe cineva; ce importanţă pot avea toate astea; nu există miză; n-ăi s-a găseşti nimic de spus, toate micile murdării vor rămâne strict confidenţiale. Poate că e mai bine aşa. (*Pauză.)* Deşi nu sunt sigur.

CANONS: Tu, în fond, ce-ai vrea? Să ştii un nume sau o dată, ca să ai ce să le refuzi?

SORBIER: Nu ştiu. Nici măcar nu ştiu dac-aş fi în stare să tac.

CANONS: Şi-atunci?

SORBIER: Aş vrea să mă cunosc. Ştiam că în cele din urmă mă vor prinde şi că într-o zi mă voi afla la zid, faţă în faţă cu mine, fără putinţă de scăpare, îmi ziceam: ai să rezişti? Ceea ce mă nelinişteşte, e trupul meu, înţelegi? Am un trup rău croit, cu nervi de femeie. Ei bine, clipă a sosit, au să mă lucreze cu instrumentele lor. Dar am fost jefuit: o să sufăr în zadar, o să mor fără să ştiu câte parale fac.

Muzica se opreşte. Tresar şi ciulesc urechile.

HENRI *(trezindu-se brusc):* Ce-i? *(Pauză.)* Polca s-a sfârşit, e rândul nostru să dănţuim, îmi închipui. *(Muzica porneşte din nou.)* Alarmă falsă. E ciudat cât de mult le place muzica. *(Se ridică.)* Visam că dansez la „Scheherazade". Ştiţi, „Scheherazade" de la Paris. N-am fost niciodată acolo. *(Se trezeşte treptat.)* Ah, voi sunteţi… aici… Vrei să dansezi, Lucie?

LUCIE: Nu.

HENRI: Şi pe voi vă dor încheieturile? Pesemne că mi s-a umflat carnea pe când dormeam. Cât e ceasul?

CANONS: Trei.

LUCIE: Cinci. Şase.

CANONS: Nu ştim.

HENRI: Parc-aveai ceas.

CANONS: Mi l-au sfărâmat la mână. Ceea ce e sigur, e c-ai dormit mult timp.

HENRI: Un timp care mi-a fost furat. *(Lui Canons.)* Ajută-mă. *(Canons îi face scară cu mâinile, Henri se saltă până la ferestruică.)* După soare e ora cinci; Lucie avea dreptate. *(Coboară.)* Primăria mai arde şi acum. Va să zică nu vrei să dansezi? *(Pauză.)* Urăsc muzica asta.

CANONS *(cu indiferenţă):* Eh!

HENRI: Probabil că se aude de la fermă.

CANONS: Nu mai e nimeni ca s-o audă.

HENRI: Ştiu. Intră pe fereastră, se roteşte deasupra cadavrelor. Muzica, soarele: tablou. Şi trupurile sunt negre de tot. Ah! am făcut-o fiartă, ce mai! *(Pauză.)* Ce-i cu băiatul?

LUCIE: Nu-i e bine. N-a închis ochii de o săptămână. Cum ai făcut ca să dormi?

HENRI: A venit de la sine. M-am simţit atât de singur încât m-a apucat somnul. *(Râde.)* Ne-a uitat toată lumea. *(Apropiindu-se de François.)* Bietul puşti… *(Îl mângâie pe păr, apoi se opreşte deodată. Lui Canons:)* Unde-am greşit?

CANONS: Nu ştiu. Ce importanţă poate avea asta?

HENRI: A fost undeva o greşeală: mă simt vinovat.

SORBIER: Şi tu? Ah! Îmi pare foarte bine: credeam că sunt singurul.

CANONS: Ei, bravo: şi eu mă simt vinovat. Şi ce-am câştigat cu asta?

HENRI: N-aş fi vrut să mor în greşeală.

CANONS: Nu-ţi bate capul: sunt sigur că tovarăşii n-au să ne reproşeze nimic.

HENRI: Nu mai pot eu de tovarăşi. Acum trebuie să-mi dau socoteală numai mie.

CANONS *(şocat, pe un ton sec):* Şi-atunci? Ai nevoie de un duhovnic? HENRI: Lasă-l dracului de duhovnic. Acum trebuie să-mi dau socoteală mie. *(O pauză, apoi adresându-se parcă sieşi:)* Lucrurile n-ar fi trebuit să ia o asemenea întorsătură. Dacă aş putea descoperi greşeala…

CANONS: Ai ajunge departe.

HENRI: Aş putea s-o privesc drept în faţă şi să-mi spun: iată pentru ce mor. Doamne! un om n-o poate mierli aşa, ca un şoarece, zadarnic, şi fără să facă buf.

CANONS *(dând din umeri):* Eh!

SORBIER: De ce dai din umeri? Are tot dreptul să-şi salveze moartea, e tot ce i-a mai rămas.

CANONS: Bineînţeles. S-o salveze, dacă poate.

HENRI: Mulţumesc că-mi dai voie. *(Pauză.)* Îmi face tot atât de bine dacă te-ai îngriji s-o salvezi pe-a ta: n-avem prea mult timp.

CANONS: Pe-a mea? Pentru ce? Cui i-ar fi de folos? E o problemă strict personală.

HENRI: Strict personală. Da. Ei şi?

CANONS: N-am făcut niciodată pasiune pentru problemele personale. Nici pentru ale altora, nici pentru ale mele.

HENRI *(fără să-l asculte):* Măcar dacă mi-aş putea spune c-am făcut ce-am putut. Dar, firește, ar însemna să cer prea mult. Treizeci de ani m-am simţit vinovat. Vinovat pentru că trăiam. Acum casele acelea ard din vina mea şi morţii aceia sunt nevinovaţi, iar eu am să mor vinovat. Viaţa mea n-a fost decât o greşeală.

Canons se ridică şi se duce spre el.

CANONS: Nu eşti modest, Henri.

HENRI: Ce spui?

CANONS: Îţi faci sânge rău pentru că nu eşti modest. Eu însă cred că noi am murit de mai multă vreme: exact din clipa când am încetat să mai fim utili. Acum ne mai rămâne un petic de viaţă postumă, câteva ore pe care trebuie să le omorâm. Nu mai ai nimic de făcut – doar să-ţi omori timpul şi să flecăreşti cu vecinii. Lasă-te dus de val, Henri, odihneşte-te. Ai dreptul să te odihneşti din moment ce aici nu mai putem face nimic. Odihneşte-te: noi nu mai contăm suntem nişte morţi fără importanţă. *(Pauză.)* Pentru prima dată îmi recunosc dreptul la odihnă.

HENRI: Pentru prima dată, după trei ani, mă regăsesc faţă în faţă cu mine însumi. Mi se dădeau ordine. Ascultăm. Mă simţeam justificat. Acum nimeni nu mai poate să-mi dea ordine şi nimic nu mă mai putea justifica. Un mic crâmpei de viaţă în plus: da. Tocmai timpul necesar ca să mă ocup de mine. *(Pauză.)* Canons, de fapt pentru ce murim?

CANONS: Pentru că ni se încredinţase o misiune primejdioasă şi n-am avut noroc.

HENRI: Da. Aşa vor crede tovarăşii, aşa se va spune în discursurile oficiale. Dar tu, tu ce crezi?

CANONS: Eu nu cred nimic. Eu trăiam pentru cauză şi am prevăzut totdeauna c-o să am o moarte ca asta.

HENRI: Trăiai pentru cauză, da. Dar să nu vii să-mi spui mie că mori pentru ea. Poate, dacă am fi izbutit şi dacă am fi murit pe când eram la lucru, poate că atunci… *(Pauză.)* Vom muri pentru că ni s-au dat nişte ordine tâmpite, pentru că le-am executat prost şi moartea noastră nu foloseşte nimănui. Cauza n-avea nevoie că satul ăsta să fie

atacat. N-avea nevoie pentru că proiectul era irealizabil. Cauză nu dă niciodată ordine, ea nu spune niciodată nimic; noi hotărâm care-i sunt nevoile. Să nu vorbim de cauză. Nu aici. Atâta vreme cât poţi lucra pentru ea, merge. După aceea, trebuie să tăcem şi mai ales să nu ne slujim de ea pentru consolarea noastră personală. Ea ne-a dat la o parte pentru că suntem inutilizabili: o să găsească ea alţii de care să se slujească: la Tours, la Lille, la Carcassonne, femeile sunt pe cale de-a face copiii care ne vor înlocui. Am încercat să ne justificăm viaţa şi an ratat lovitura. Acum o să murim şi vom fi nişte morţi fă putinţă de justificare.

CANONS *(cu indiferentă):* Dacă vrei. Nimic din ceea ce se petrece între aceşti patru pereţi n-are importanţă. Sperăm să disperăm: tot nimic n-o să iasă. *(Pauză.)*

HENRI: Măcar dacă ne-ar rămâne ceva de făcut, de întreprins. Indiferent ce. Sau ceva de ascuns faţă de ei… Dar n-avem nimic! *(O pauză. Lui Canons.)* Tu ai nevastă?

CANONS: Da. În Grecia.

HENRI: Te poţi gândi la ea?

CANONS: Încerc. E departe.

HENRI *(lui Sorbier):* Şi tu?

SORBIER: Îi am pe babaci. Ei mă cred în Anglia, îmi închipui că acum se aşază la masă: mănâncă devreme. Dac-aş putea să-mi spun că aşa, deodată, vor simţi o mică strângere de inimă, ceva ca o presimţire… Dar sunt sigur că sunt foarte liniştiţi. Au să mă aştepte ani de zile, cu o linişte din ce în ce mai mare, şi o să mor în inima lor fără să-şi dea seama. Tata vorbeşte probabil despre grădină. Totdeauna vorbea despre grădină, la masă. Apoi se va duce să-şi stropească varza. *(Oftează.)* Bieţii babaci! De ce să mă gândesc la ei? N-ajută la nimic.

HENRI: Nu. N-ajută. *(Pauză.)* Cu toate astea, aş prefera ca babacii mei să mai fie în viaţă. N-am pe nimeni.

SORBIER: Pe nimeni pe lume?

HENRI: Pe nimeni.

LUCIE *(cu vioiciune):* Eşti nedrept, îl ai pe JEAN. Toţi îl avem pe JEAN. Era şeful nostru şi se gândeşte la noi.

HENRI: Se gândeşte la tine pentru că te iubeşte.

LUCIE: La noi toţi.

HENRI *(cu blândeţe):* Lucie! Oare noi vorbeam mult de morţii noştri? N-aveam timp să-i îngropăm, nici măcar în inima noastră.

(Pauză.) Nu. Eu nu lipsesc de nicăieri, nu las niciun gol. Metrourile sunt înțesate, restaurantele ticsite, capetele sunt îndopate până la refuz cu griji mărunte. Am alunecat afară din lume şi ea a rămas plină. Ca un ou. Trebuie să cred că nu eram indispensabil. *(Pauză.)* Să ştii, Lucie, că te iubesc. Ţi-am spun acum, pentru că nu mai are nicio importanţă. E: Da. Nu mai are nicio importanţă.

HENRI: Ei vezi. *(Râde).* N-avea într-adevăr niciun rost să mă nasc.

Se deschide uşa. Intră câţiva miliţieni.

SORBIER: Bună ziua. *(Lui Henri.)* Ne-au făcut figura asta de trei ori în timp ce tu dormeai.

MILIŢIANUL: Pe tine te cheamă Sorbier?

Un scurt răstimp de tăcere.

SORBIER: Pe mine.
MILIŢIANUL: Urmează-ne.

Un nou răstimp de tăcere.

SORBIER: La urma urmei, îmi convine să înceapă cu mine. *(Pauză. Se îndreaptă spre uşă.)* Mă întreb dacă o să mă cunosc. *(În clipa când iese.)* La ora asta tatăl meu îşi stropeşte varza.

Scena II

Aceiaşi, *fără* SORBIER

Un lung răstimp de tăcere.

HENRI *(lui Canons):* Dă-mi o ţigară.
CANONS: Mi le-au luat.
HENRI: Atâta pagubă.

Muzica execută o java.

HENRI: Ei bine, să dansăm, dacă vor să dansăm. Ce zici, Lucie.
LUCIE: Ţi-am spus că nu.
HENRI: Cum vrei. Nu ducem lipsă de dansatoare.

Se apropie de manechin, îşi ridică mâinile încătuşate şi le lasă să lunece ce-a lungul umerilor şi mijlocului manechinului. Apoi începe să danseze ţinându-l strâns lipit de el. Muzica încetează. Henri se opreşte, pune la loc manechinul şi-şi ridică din nou braţele pentru a se desprinde de el.

HENRI: Au început.

Ascultă cu toţii.

CANONS: Auzi ceva?
HENRI: Nimic.
FRANÇOIS: Tu ce crezi că-i fac?
CANONS: Nu ştiu. *(Pauză.)* Aş vrea să reziste. Altfel o să se chinuie singur mai mult decât au să-l chinuie ei.
HENRI: Va rezista negreşit.
CANONS: Vreau să spun, să reziste pe dinlăuntru. E mai greu când n-ai nimic de spus.

Pauză.

HENRI: Nu ţipă, asta e ceva.
FRANÇOIS: Poate că-l interoghează, pur şi simplu.
CANONS: S-o crezi tu!

Sorbier urlă. Toţi tresar.

LUCIE *(cu voce grăbită şi mult prea firească):* Acum Jean trebuie să fi sosit la Grenoble. M-aş mira să fi făcut mai mult de cincisprezece ore. Trebuie să se simtă caraghios: oraşul e liniştit, pe terasele cafenelelor sunt oameni, iar „Le Vercors" nu mai e decât un vis. *(Glasul lui Sorbier se amplifică; al Luciei urcă.)* Se gândeşte la noi, prin ferestrele deschise aude radioul, soarele străluceşte deasupra

munţilor, e o minunată după-amiaza de vară. *(Ţipete mai puternice.)* Ah! *(Se prăbuşeşte pe un geamantan şi hohoteşte, repetând:)* o minunată după-amiaza de vară.

HENRI *(lui Canons):* Eu n-o să urlu.

CANONS: N-o să faci bine. Asta uşurează.

HENRI: N-aş putea suporta gândul că voi mă auziţi şi că ea plânge deasupra capului meu.

François începe să tremure.

FRANÇOIS *(în pragul crizei):* Nu cred… nu cred… *Paşi pe culoar.*

CANONS: Taci, puştiule, uite-i.

HENRI: Cine vine la rând?

CANONS: Tu sau eu. Pe fată şi pe băiat îi vor păstra pentru la urmă. *(Cheia se răsuceşte în broască.)* Aş vrea să fiu eu. Nu-mi plac ţipetele altora.

Uşa se deschide, JEAN este împins înăuntru. N-are cătuşe.

Scena III

Aceiaşi *şi* JEAN

Intrând, clipeşte din ochi pentru a se obişnui cu semiîntunericul. Toţi s-au întors spre el. Miliţianul iese închizând uşa.

LUCIE: JEAN!

JEAN: Taci. Nu-mi rosti numele. Vino aici, lângă perete: poate – să se uite la noi printr-o crăpătură de-a uşii. *(O priveşte.) Tu* eşti! Tu eşti! Credeam că n-o să te mai văd niciodată. Cine-i acolo?

CANONS: Canons.

HENRI: Henri.

JEAN: Abia vă desluşesc. Pierre şi Jacques au…?

HENRI: Da.

JEAN: Puştiul e şi el aici? Bietul copil. *(Cu vocea coborâtă, repede.)* Speram c-aţi murit.

HENRI *(râzând):* Ne-am dat toată osteneala. Bănuiesc. *(Luciei.)*

Ce-i cu tine?

LUCIE: Oh, JEAN, totul s-a sfârşit. Îmi spuneam: el e la Grenoble, umblă pe străzi, se uită la munţi… Şi… şi… acum totul s-a sfârşit.

JEAN: Nu te mai văicări. Am toate şansele să ies din încurcătură.

HENRI: Cum de-au pus mâna pe tine?

JEAN: N-au pus-o încă. Am nimerit peste una din patrulele lor jos, pe drumul spre Verdone. Am spus că sunt din Cimiers; e un târguşor aşezat în vale. M-au adus aici, până se duc să vadă dacă am spus adevărul.

LUCIE: Dar la Cimiers, au să…

JEAN: Am nişte tovarăşi acolo, care ştiu ce trebuie să spună. O să mă descurc. *(Pauză.)* Trebuie să ies din încurcătură; tovarăşii n-au fost înştiinţaţi de cele întâmplate.

HENRI *(fluieră):* Într-adevăr. *(Pauză.)* Ei, ce zici de asta? Aşa-i că am făcut-o fiartă?

JEAN: O să pornim din nou, din altă parte.

HENRI: Tu da, tu o să porneşti.

Paşi pe culoar.

CANONS: Plecaţi de lângă el. Nu trebuie să fim văzuţi vorbindu-i.

JEAN: Ce se întâmpla?

HENRI: Îl aduc înapoi pe Sorbier.

JEAN: Ah, au…

HENRI; Da. Au început cu el.

Intră nişte miliţieni susţinându-l pe Sorbier, care se prăbuşeşte peste un cufăr. Miliţienii ies.

Scena IV

Aceiaşi, SORBIER

SORBIER *(fără să-l vadă pe Jean):* M-au ţinut mult?

HENRI: O jumătate de oră.

SORBIER: Jumătate de oră? Aveai dreptate, Canons. Timpul trece repede. M-aţi auzit urlând? *(Ei nu răspund.)* Sigur că m-aţi auzit.

FRANÇOIS: Ce ţi-au făcut?

SORBIER: O să vezi. Ai tot timpul să vezi. Nu trebuie să te gândeşti.

FRANÇOIS: E… foarte greu?

SORBIER: Nu ştiu. Dar află de la mine un lucru: m-au întrebat unde e Jean şi dac-aş fi ştiut le-aş fi spus-o. *(Râde.)* Vedeţi: acum mă cunosc. *(Ceilalţi tac.)* Ce se petrece aici? *(Le urmăreşte privirea, îl vede pe Jean, lipit de perete, cu braţele desfăcute.)* Cine-i acolo? Jean?

HENRI *(cu vioiciune):* Taci. Ei cred că e un om din Cimiers.

SORBIER: Un om din Cimiers? Ăsta-i ghinionul meu.

HENRI *(surprins):* Ce spui?

SORBIER: Am spus: ăsta-i ghinionul meu. Acum am ceva de ascuns faţă de ei.

HENRI *(aproape cu voioşie):* Adevărat. Acum avem toţi ceva de ascuns.

SORBIER: Aş prefera să mă fi omorât.

CANONS: Sorbier! Îţi jur că n-o să vorbeşti. Nu *vei putea* să vorbeşti.

SORBIER: Crede-mă că aş fi în stare s-o predau şi pe mama. *(Pauză.)* E nedrept ca un minut să fie de ajuns pentru a terfeli o viaţă întreagă.

CANONS *(cu blândeţe):* Trebuie mult mai mult decât un minut Crezi că o clipă de slăbiciune poate terfeli momentul în care te-ai hotărât să renunţi la toate şi să vii cu noi? Şi aceşti trei ani de curaj şi de răbdare? Şi ziua în care, în ciuda oboselii ai cărat puşca şi raniţa băiatului?

SORBIER: Nu-ţi bate capul. Acum ştiu. Ştiu ce stat cu adevărat

CANONS: Chiar aşa? De ce ai fi mai adevărat astăzi, când te lovesc ei, decât ieri, când nu voiai să bei pentru a-i da partea ta Luciei? Nu suntem făcuţi pentru a trăi mereu la limita fiinţei noastre. Şi în văi există drumuri.

SORBIER: Bine. Dar dacă aş pălăvrăgi, data viitoare, ai mai putea să mă priveşti în ochi?

CANONS: N-o să pălăvrăgeşti.

SORBIER: Dar dacă aş face-o? *(Canons tace.)* Vezi? *(Pauză, apoi râde.)* Sunt pe lume oameni care vor muri în patul lor, cu conştiinţa împăcată. Copii cumsecade, soţi cumsecade, cetăţeni cumsecade, părinţi cumsecade. Ehe! sunt nişte laşi ca şi mine, şi nu vor şti acest

lucru niciodată. Au noroc. *(Pauză.)* Dar siliţi-mă să tac odată! De ce mă lăsaţi să vorbesc?

HENRI: Sorbier, tu eşti cel mai bun dintre noi.

SORBIER: Gura!

Paşi pe culoar. Tac. Uşa se deschide.

MILIŢIANUL: Grecul, unde-i?

CANONS: Haide.

Canons iese cu miliţianul.

Scena V

Aceiaşi, *fără* CANONS

JEAN: Va suferi pentru mine.

HENRI: Măcar de-ar fi pentru tine. Altfel ar fi degeaba.

JEAN: Când va veni înapoi, cum o să-i suport privirea? *(Luciei.)* Spune-mi, mă urăşti?

LUCIE: Arăt eu ca şi cum te-aş urî?

JEAN: Dă-mi mâna. *(Ea îi întinde mâinile încătuşate.)* Mi-e ruşine că n-am cătuşe. Eşti aici! Îmi spuneam: cel puţin, pentru ea totul s-a sfârşit. S-a sfârşit cu frica, s-a sfârşit cu foamea şi durerea. Şi când colo, eşti aici! Vor veni să te ia şi te vor aduce înapoi aproape târându-te.

LUCIE: În ochii mei nu va fi decât dragoste!

JEAN: Va trebui să-ţi aud ţipetele.

LUCIE: O să încerc să nu ţip.

JEAN: Dar puştiul va ţipa. Va ţipa, sunt sigur.

FRANÇOIS: Taci! Taci! Tăceţi cu toţii! Vreţi să mă faceţi să înnebunesc? Nu sunt erou şi nu vreau să fiu martirizat în locul tău!

LUCIE: François!

FRANÇOIS: Lasă-mă-n pace: eu nu mă culc cu el. *(Lui JEAN.)* Eu, da, eu te urăsc, dacă vrei s-o ştii.

Pauză.

JEAN: Ai dreptate.

Se îndreaptă spre uşă.

HENRI: Hei, ce faci?

JEAN: N-am obiceiul să-mi trimit oamenii să-şi frângă gâtul în locul meu.

HENRI: Cine-o să-i înştiinţeze pe tovarăşi?

JEAN se opreşte.

FRANÇOIS: Lasă-l să facă ce vrea! Dacă vrea să se denunţe. N-ai dreptul să-l împiedici.

HENRI *(lui Jean, fără să se sinchisească de François):* O să fie grozav când or pomi încoace, crezând că noi am ocupat satul. *(Jean se întoarce înapoi, cu capul plecat. Se aşază.)* Mai bine dă-mi o ţigară. *(Jean îi dă o ţigară.)* Dă-i una şi băiatului.

FRANÇOIS: Lasă-mă-n pace.

Urca spre fundul încăperii.

HENRI: Aprinde-o. *(Jean i-o aprinde. Henri trage două fumuri, apoi sughiţe, nervos, de câteva ori.)* Nu te nelinişti, îmi place să fumez, dar nu ştiam că poate să facă atâta plăcere. Câte ţi-au mai rămas? Una. (*Lui Sorbier):* Na. *(Sorbier ia ţigara fără să spună un cuvânt şi trage de câteva ori, apoi o înapoiază. Henri se întoarce spre Jean.)* Îmi pare bine că eşti aici. Întâi fiindcă mi-ai dat o ţigară, şi-apoi vei fi martorul nostru, e formidabil. Te vei duce să-i vezi pe părinţii lui Sorbier şi-i vei scrie soţiei lui Canons.

LUCIE: Mâine vei coborî spre oraş; vei purta în ochi ultimul meu chip viu, vei fi singurul om din toată lumea care l-a cunoscut. Va trebui să nu-l *uiţi.* Eu sunt tu. Dacă tu trăieşti, voi trăi şi eu.

JEAN: Să-l uit!

Înaintează spre ea. Se aud paşi.

HENRI: Rămâi unde eşti şi taci: vin. E rândul meu, trebuie să mă grăbesc, altfel nu voi avea timp să termin. Ascultă: dacă n-ai fi venit, am fi suferit ca nişte vite, fără să ştim pentru ce. Dar eşti aici şi tot ceea ce se va petrece acum va avea un sens. Vom lupta. Nu numai pentru

tine, ci pentru toţi tovarăşii. Am ratat lovitura, dar poate că ne vom putea salva obrazul. *(Pauză.)* Credeam că sunt cu totul inutil, dar acum îmi dau seama că există ceva pentru care sunt necesar: cu puţin noroc, poate că voi putea să-mi spun că nu mor în zadar.

Uşa se deschide. Apare Canons, sprijinit de doi miliţieni.

SORBIER: El n-a ţipat.

CORTINA

TABLOUL II

O sală de clasă. Bănci şi pupitre. Pereţi tencuiţi cu alb. Pe *peretele din fund, harta Africii şi portretul lui Pétain. O tablă. La stânga o fereastră, în fund o uşă. Un aparat de radio pe o măsuţă, lângă fereastră.*

Scena I

CLOCHET, PELLERIN, LANDRIEU

CLOCHET: Trecem la următorul?
LANDRIEU: Un moment. Mai întâi să îmbucăm ceva.
CLOCHET: Îmbucaţi dacă vreţi. Poate că în timpul ăsta aş putea lua interogatoriul unuia.
LANDRIEU: Nu, ţi-ar face prea mare plăcere. Nu ţi-e foame?
CLOCHET: Nu. LANDRIEU *(lui Pellerin):* Lui Clochet să nu-i fie foame! *(Lui Clochet.)* Nu cumva eşti bolnav?
CLOCHET: Când lucrez nu mi-e foame.

Se duce la aparatul de radio şi întoarce butonul.

PELLERIN: Nu ne bate capul.
CLOCHET *(bombăne şi se aude):* …nu le place muzica!
PELLERIN: Ce spui?

CLOCHET: Spun că totdeauna mă mir când văd oameni cărora nu le place muzica.

PELLERIN: Poate că mie-mi place muzica. Dar nu asta şi nu aici.

CLOCHET: A, da? Pentru mine, e destul să cânte… *(Cu părere de rău.)* L-aş fi pus să cânte foarte încet…

PELLERIN: Nu!

CLOCHET: Sunteţi nişte brute. *(Pauză.)* Să trimitem după el?

LANDRIEU: Ia mai dă-ne pace, ce Dumnezeu! Avem de examinat trei. O să ne apuce ora zece seara. Eu devin nervos când lucrez cu burta goală.

CLOCHET: Mai întâi că n-au mai rămas decât doi, fiindcă pe puşti îl păstrăm pentru mâine. Şi apoi, cu puţină organizare am putea să-i lichidăm în două ore. *(Pauză.)* Astă-seară Radio Toulouse transmite Toşca.

LANDRIEU: Nu mai pot eu de asta. Miroase a haleală.

CLOCHET: Ştiu: pui.

LANDRIEU: Iar! Mi se-apleacă. Carne.

CLOCHET *(lui Pellerin):* Şi tu?

PELLERIN: Şi eu tot conservă de carne.

LANDRIEU: Şi pe urmă să ne trimiţi pe…

CLOCHET: Ce? Du-te să vezi ce-au găsit şi caută-mi o conservă. Să spele cineva asta.

LANDRIEU: Asta. Acolo i-a dat grecului sângele. E scârbos.

CLOCHET: Nu trebuie să spălăm sângele. Poate să-i impresioneze pe ceilalţi.

LANDRIEU: Nu mănânc atâta vreme cât porcăria asta rămâne pe parchet. *(Pauză.)* Ce aştepţi?

CLOCHET: Sângele ăsta nu trebuie spălat.

LANDRIEU: Cine comandă aici?

Clochet dă din umeri şi iese.

Scena II

LANDRIEU, PELLERIN

PELLERIN: Nu te mai lua atâta în beţe cu el.

LANDRIEU: Nu mai pot eu de el.

PELLERIN: Ascultă ce-ţi spun eu… Are un văr pe lângă Damand. K trimite rapoarte. Cred că el i-a făcut vânt lui Daubin.

LANDRIEU: Ce păduche puturos! Dacă vrea să-mi facă vânt trebuie să se grăbească, pentru că mă bate gândul că Damand o s-o păţească înaintea mea.

PELLERIN: Tot ce se poate.

Oftează şi se îndreaptă spre radio.

LANDRIEU: A, nu! Tocmai tu.

PELLERIN: Pentru ştiri.

LANDRIEU *(rânjind):* Ştirile astea, cred că le cunosc.

Pellerin manevrează butoanele aparatului.

VOCEA CRAINICULUI: La al patrulea semnal va fi ora opt (*Semnale, îşi potrivesc ceasurile.)* Dragi ascultători, peste câteva secunde veţi auzi concertul nostru de duminică.

LANDRIEU *(oftând):* Adevărat, e duminică. *(Se aud primele măsuri ale unei bucăţi muzicale.)* Închide-i gura.

PELLERIN: Duminică, îmi luam maşinuţa, agăţam o gagică în Montmartre şi zburăm la Touquet.

LANDRIEU: Când era asta?

PELLERIN: Ei, înainte de război.

VOCEA CRAINICULUI: Am găsit nişte cuie în grădina parohiei. Repetăm: am găsit…

LANDRIEU: Gura, spurcaţilor!

Ia o cutie de conserve şi o aruncă în direcţia aparatului.

PELLERIN: Eşti nebun? O să spargi aparatul.

LANDRIEU: Mă doare-n cot. Nu vreau să-i aud pe spurcaţii ăia

Pellerin învârteşte butoanele.

VOCEA CRAINICULUI: Trupele germane se menţin la Cherbourg şi la Caen. În sectorul Saint-Loele n-au stăvili o uşoară înaintare a

inamicului.

PELLERIN: Ce să facem? S-a zis!

LANDRIEU: Da. Nemernicii.

PELLERIN: Cine adică?

PELLERIN: Eu cred că n-are de ce să-mi pară rău. Am petrecut de minune. Cel puţin până-n ultima vreme.

Clochet intră, aducând cutiile de conserve.

Scena III

Aceiaşi, CLOCHET, *apoi* UN MILIŢIAN

LANDRIEU: Ascultă, Clochet, ştii că englezii au debarcat la Nişa?

CLOCHET: La Nişa?

LANDRIEU: N-au întâmpinat nicio rezistenţă, înaintează spre Puget-Teniers.

Clochet se lasă pe o bancă.

CLOCHET: Sfânta Fecioară! *(Pellerin şi Landrieu încep să râdă.)* E un banc? N-ar trebui să faceţi glume de-astea!

LANDRIEU: În regulă. S-o pui în raportul tău de astă-seară. (*Intră miliţianul.)* Curăţă-mi asta. *(Lui Pellerin.)* Vii să mănânci?

Pellerin se apropie, ia cutia de conserve, se uită la ea; apoi o pune la loc.

PELLERIN *(cască):* Mă simt totdeauna cam fistichiu înainte de-a începe. *(Cască.)* Nu sunt destul de rău; mă enervez numai când se încăpăţânează. Cum e tipul pe care-l interogam?

COCHET: Unul înalt, de treizeci de ani, solid. O să fie vesel.

LANDRIEU: De nu ne-ar face figura grecului.

PELLERIN: Eh! Grecul era o brută.

LANDRIEU: N-are importanţă. E greu de înghiţit când nu vor să vorbească. *(Cască.)* M-ai făcut să casc. *(O pauză. Landrieu se uită în fundul cutiei lui de conserve fără să vorbească, apoi deodată, către miliţian.)* Ei, du-te şi-l adu.

Miliţianul iese. Tăcere. Clochet fluieră încetişor. Pellerin se duce la fereastră şi o deschide larg.

CLOCHET: Nu deschide fereastra, începe să fie răcoare.
PELLERIN: Care fereastră? Ah, da… *(Râde.)* Am deschis-o fără să-mi dau seama.

E gata s-o închidă.

LANDRIEU: Las-o. E înăbuşitor aici, am nevoie de aer.
CLOCHET: Cum vreţi.

Intră Henri şi trei miliţieni.

LANDRIEU: Aşezaţi-l. Scoateţi-i cătuşele. Legaţi-i mâinile de braţele fotoliului. *(Miliţienii îl leagă.)* Cum te cheamă?
HENRI: Henri.
LANDRIEU: Henri şi mai cum?
HENRI: Henri.

Landrieu face un semn. Miliţienii îl lovesc pe Henri.

LANDRIEU: Ei? Cum te cheamă?
HENRI: Mă cheamă Henri, asta-i tot.

Îl lovesc.

LANDRIEU: Opriţi-vă, o să-l năuciţi. Vârsta?
HENRI: Douăzeci şi nouă de ani.
LANDRIEU: Profesia?
HENRI: Înainte de război studiam medicina.
PELLERIN: Ai şcoală, măgarule. *(Miliţienilor.)* Daţi-i!
LANDRIEU: Să nu ne pierdem timpul.
PELLERIN: Medicina! Daţi-i cum trebuie!
LANDRIEU: Pellerin! *(Lui Henri.)* Unde ţi-e şeful?
HENRI: Nu ştiu.
LANDRIEU: Bineînţeles. Nu, nu-l mai loviţi. Fumezi? Daţi-i ţigara asta. Staţi puţin. *(O bagă în gură, o aprinde şi i-o întinde. Un miliţian o*

pune în gura lui Henri.) Fumează. Ce-ţi închipui tu? Că poţi să ne faci praf? Lasă, Henri, nu face pe grozavul: nu te vede nimeni. Fă economie de timp şi pentru tine şi pentru noi: nu-ţi mai rămân prea multe ore de trăit.

HENRI: Nici vouă.

LANDRIEU: Pentru noi, asta se socoteşte în luni: o să te îngropăm. Fumează. Şi gândeşte-te. Pentru că eşti un om cu carte, dovedeşte-te om realist. Dacă nu vorbeşti tu, o s-o facă tovarăşa ta sau puştiul.

HENRI: Treaba lor.

LANDRIEU: Unde ţi-e şeful?

HENRI: Încercaţi să mă faceţi să spun.

LANDRIEU: Preferi aşa? Scoate-i ţigara. Clochet, dichiseşte-l.

CLOCHET: Băgaţi beţele în frânghii. *(Miliţienii vira două beţe în frânghiile care strâng încheieturile lui Henri.)* Perfect. O să le răsucim până când o să vorbeşti.

HENRI: N-am să vorbesc.

CLOCHET: Imediat, nu. Mai întâi o să urli.

HENRI: Încearcă să mă faci să urlu.

CLOCHET: Nu eşti umil. Trebuie să fii umil. Când cazi prea de sus te sfărâmi. Răsuciţi, încet. Ei? Nimic? Nu. Răsuciţi, răsuciţi. Staţi: Începe să sufere. Ei? Nu? Sigur: durerea nu există pentru un tip cu atâta şcoală ca tine. Din păcate, ţi se vede pe faţă. *(Blând.)* Asuzi. Mă doare pentru tine. *(îi şterge faţa cu batista proprie.)* Răsuciţi. O să ţipe, n-o să ţipe? Mişti văd. Poţi să te împiedici să ţipi, dar nu să mişti capul. Cât de rău te doare? *(îşi trece degetul pe obrajii lui Henri.)* Ce încleştate-ţi sunt fălcile: nu cumva ţi-e frică? „Dacă aş putea să rezist o clipă, numai o clipă…" Dar după clipa asta o să mai vină una şi pe urmă încă una, până când o să te gândeşti că chinul e prea mare şi că e de preferat să te dispreţuieşti. N-o să-ţi dăm drumul, *(îi ia capul în mini.)* Ochii ăştia nu mă mai văd. Dar ce văd ei? *(Cu blândeţe.)* Eşti frumos. Răsuciţi. *(Pauză. Triumfător.)* o să ţipi, Henri, o să ţipi. Văd ţipătul care-ţi umflă gâtul; îţi urcă spre buze. Încă o mică sforţare. Răsuciţi. *(Henri ţipă.)* Ha! *(Pauză.)* Ce ruşine trebuie să-ţi fie. Răsuciţi. Nu vă opriţi. *(Henri ţipă.)* Vezi: numai primul ţipăt te costă. Acum, încetişor şi foarte firesc, o să vorbeşti.

HENRI: N-o să scoateţi de la mine decât ţipete.

CLOCHET: Nu, Henri, nu. Nu mai ai dreptul să faci pe semeţul,

„încearcă să mă faci să ţip!” Ai văzut: n-a ţinut mult. Unde ţi-e şeful? Fii umil, Henri, cât se poate de umil. Spune-ne unde e. Haide, ce aştepţi? ţipă sau vorbeşte. Răsuciţi. Dar răsuciţi, pentru Dumnezeu, zdrobiţi-i încheieturile. Opriţi-vă: şi-a pierdut cunoştinţa. *(Se duce şi ia o sticlă de alcool şi un pahar, îi dă să bea lui Henri, cu blândeţe.)* Bea, martir prăpădit. Te simţi mai bine? Ei, gata, acum începem. Aduceţi uneltele.

LANDRIEU: Nu!

CLOCHET: Ce?

Landrieu îşi trece mâna pe frunte.

LANDRIEU: Duceţi-l alături. O să-l lucraţi acolo.

CLOCHET: N-avem loc destul.

LANDRIEU: Eu comand, Clochet. Îţi atrag atenţia pentru a doua oară.

CLOCHET: Dar…

LANDRIEU *(strigând):* Vrei să-ţi ard un pumn peste bot?

CLOCHET: Bine, bine, duceţi-l.

Miliţienii n dezleagă pe Henri şi îl cară afară. Clochet îi urmează.

Scena IV

PELLERIN, LANDRIEU

PELLERIN: Vii?

LANDRIEU: Nu. Clochet îmi face greaţă.

PELLERIN: Vorbeşte prea mult. *(Pauză.)* Medicina! Măgarul. Eu am lăsat liceul la treisprezece ani, trebuia să-mi câştig existenţa. N-am avut norocul să am nişte părinţi bogaţi care să mă ţină la şcoală.

LANDRIEU: Sper că va vorbi.

PELLERIN: Pe Dumnezeul meu, da: va vorbi!

LANDRIEU: E greu de înghiţit un tip care nu vorbeşte.

Henri urlă. Landrieu se duce la uşă şi o închide. Din nou urlete, care se aud desluşit prin uşă. Landrieu se duce la aparatul de radio şi întoarce butonul.

PELLERIN *(uluit):* Şi tu, Landrieu?
LANDRIEU: Urletele astea sunt de vină. Trebuie să ai nervii tari.
PELLERIN: Să urle! E un nemernic, un intelectual scârbos.
(Muzică stridentă.) Mai încet. Nu mai aud nimic.
LANDRIEU: Du-te la ei. *(Pellerin şovăie, apoi iese.)* Trebuie să vorbească. E un laş, trebuie să fie laş.

Muzică şi urlete. Urletele se opresc. Pauză. Pellerin se întoarce, palid.

PELLERIN: Opreşte muzica.

Landrieu întoarce butonul.

LANDRIEU: Ei?
PELLERIN: O să-l omoare şi tot n-o să vorbească.
LANDRIEU *(se duce la uşă):* Opriţi-vă. Aduceţi-l aici.

Scena V

Aceiaşi, CLOCHET, MILIŢIENII, HENRI

PELLERIN *(se apropie de Henri):* Nu s-a terminat. E doar o amânare, nu te teme. Pleacă ochii. Ţi-am spus să pleci ochii. *(Îl loveşte.)* Măgarule!
CLOCHET *(apropiindu-se):* Întinde mâinile, să-ţi pun din nou cătuşele. *(Îi pune cătuşele, cu foarte multă blândeţe.)* Doare, ai? Doare rău? Bietul băiat. *(Îl mângâie pe păr.)* Haide, nu fi atât de mândru: ai ţipăt, totuşi ai ţipat. Mâine o să vorbeşti.

Miliţienii îl scot pe Henri, la un gest al lui Landrieu.

Scena VI

Aceiaşi, *fără* HENRI *şi* MILIŢIENI

PELLERIN: Măgarul!
LANDRIEU: E greu de înghiţit.
CLOCHET: Ce?
LANDRIEU: E greu de înghiţit un tip care nu vorbeşte.
CLOCHET: Totuşi ţipase. Ţipase…
Ridică din umeri.
PELLERIN: Aduceţi faţa.
LANDRIEU: Fata… Dacă nu vorbeşte…
PELLERIN: Ei…
LANDRIEU: Nimic. *(Cu o violenţă bruscă.)* Trebuie să fie unul care să vorbească.
PELLERIN: Blondul trebuie adus înapoi. E tocmai copt.: Blondul?
CLOCHET: Sorbier. E un laş.
LANDRIEU: Un laş? Du-te şi adu-l.

Clochet iese.

Scena VII

PELLERIN, LANDRIEU

PELLERIN: Toţi sunt nişte laşi. Numai că unii se încăpăţânează.
LANDRIEU: Pellerin! Ce-ai face tu dacă ţi s-ar smulge unghiile?
PELLERIN: Englezii nu smulg unghiile.
LANDRIEU: Dar maquisarzii?
PELLERIN: N-o să ni se smulgă unghiile.
LANDRIEU: De ce?
PELLERIN: Nouă nu ni se pot întâmpla asemenea lucruri.

Reintră Clochet, precedându-l pe Sorbier.

CLOCHET: Las-mă să-l interoghez eu.

Scena VIII

Aceiaşi, CLOCHET, *apoi* SORBIER *însoţit de* MILIŢIENI

CLOCHET: Scoateţi-i cătuşele. Legaţi-i braţele de fotoliu. Bine. (*Se duce spre Sorbier.)* Ei da, iată-te. Ai ajuns din nou pe fotoliul ăsta. Şi noi cât colea. Ştii de ce te-am adus din nou?

SORBIER: Nu.

CLOCHET: Pentru că eşti un laş şi o să vorbeşti. Nu eşti laş?

SORBIER: Ba da.

CLOCHET: Ei vezi, vezi bine… Ţi-am citit asta în ochi. Ia arată-mi-i, ochii ăştia, larg deschişi…

SORBIER: Şi tu o să-i ai la fel, când o să fii spânzurat.

CLOCHET: Nu face pe viteazul, nu te prinde.

SORBIER: Nici pe tine: suntem din acelaşi aluat. Te atrag, aşa-i? Nu pe mine mă chinuieşti. Ci pe tine.

CLOCHET *(brusc):* Eşti evreu? SORBIER *(mirat):* Eu? Nu.

CLOCHET: Îţi jur că eşti evreu. *(Face un semn miliţienilor, care încep să-l lovească pe Sorbier.)* Nu eşti evreu?

SORBIER: Ba da. Sunt evreu.

CLOCHET: Bun. Atunci, asculta! mai întâi unghiile. Asta o să-ţi dea timp să reflectezi! Nu suntem grăbiţi, avem toată noaptea înaintea noastră! O să vorbeşti?

SORBIER: Ce mârşăvie!

CLOCHET: Ce spui?

SORBIER: Spun: ce mârşăvie. Tu şi cu mine, suntem nişte mârşavi.

CLOCHET *(către miliţieni):* Luaţi cleştişorul şi începeţi.

SORBIER: Lăsaţi-mă! Lăsaţi-mă! Vorbesc. Vă spun tot ce vreţi.

CLOCHET *(către miliţieni):* Trageţi totuşi puţin de-o unghie, ca să-i arătăm că-i treabă serioasă. *(Sorbier geme.)* Bun, unde ţi-e şeful?

SORBIER: Dezlegaţi-mă, nu mai pot să stau în fotoliul ăsta. Nu mai pot! Nu mai pot! *(Un semn al lui Landrieu, Miliţienii îl dezleagă. El se ridică clătinându-se şi se apropie de masă.)* o ţigară.

LANDRIEU: Pe urmă.

SORBIER: Ce vreţi să ştiţi? Unde-i şeful? Ştiu. Ceilalţi nu ştiu numai eu ştiu. Îi cunoşteam secretele. Este… *(Indicând de îndată un punct din spatele lor.)* …acolo! *(Toată lumea întoarce capul. El se repede la fereastră şi sare pe pervaz.)* AM câştigat! Nu vă apropiaţi că sar! Am câştigat! Am câştigat.

CLOCHET: Nu face pe tâmpitul. Dacă vorbeşti te eliberăm.

SORBIER: Aiurea! *(Strigând.)* Hei, voi de-acolo! Henri Canons, n-am vorbit! *(Miliţienii se năpustesc asupra lui. El sare în gol.)* Bună seara!

Scena IX

CLOCHET, LANDRIEU, PELLERIN, MILIŢIENII

PELLERIN: Măgarul! Fricos împuţit!

Toţi se apleacă pe fereastră.

LANDRIEU *(către miliţieni):* Duceţi-vă jos. Dacă e viu aduceţi-l încoace. O să fie lucrat la cald, până când o să crape în mâinile noastre.

Miliţienii ies. Pauză.

CLOCHET: V-am spus eu să închideţi fereastra.

Landrieu se duce la el şi-i dă un pumn drept în faţă.

LANDRIEU: Să treci asta în raportul tău.

Pauză, docherul şi-a scos batistă şi se şterge la gură. Miliţienii se întorc.

UN MILIŢIAN: Crăpat!

LANDRIEU: Zdreanţă! *(Către miliţieni.)* Duceţi-vă şi-mi duceţi fata. *(Miliţienii ies.)* Au să vorbească, pe Dumnezeul meu! Au să vorbească!

CORTINA

TABLOUL III

Podul.

François, Canons, Henri stau pe podea îngrămădiți unul într-altul. Formează un grup compact, închis. Stau de vorbă între ei, cu glas scăzut. Jean se foiește în jurul lor cu un aer nefericit. Din când în când face o mișcare de parcă ar fi gata să se amestece în conversație, apoi se stăpânește și continuă să umble de colo-colo.

Scena I

FRANÇOIS, HENRI, CANONS, JEAN

CANONS: Pe când îmi legau brațele, mă uitam la ei. A venit un tip și m-a lovit. M-am uitat la ei și m-am gândit: am văzut undeva capul ăsta. După aceea, au început să dea în mine, iar eu încercam să-mi aduc aminte.

HENRI: Care dintre ei?

CANONS: Cel înalt, care-i foarte comunicativ. L-am văzut la Grenoble. Îl cunoști pe Chasieres, plăcintarul de pe strada Longue? Vinde cornete cu frișca în prăvălia din spate, în fiecare duminică dimineața, tipul ieșea de-acolo; ducea un pachet de prăjituri legat cu o sfoară roz. Îl reperasem din pricina mutrei lui scârboase. Credeam că-i de la poliție.

HENRI: Ai fi putut să-mi spui mai devreme.

CANONS: Că e de la poliție?

HENRI: Că Chasieres vinde cornete cu frișca. Ți-a umblat și ție cu iordane?

CANONS: Te cred. Se aplecase deasupra mea și-mi sufla drept în față.

JEAN *(brusc):* Ce spunea?

Se întorc spre el și-l privesc surprinși.

CANONS: Nimic. Vrăjeală. Eu nu l-aș fi putut suporta.

HENRI: De ce? Asta distrează. Ah, da? Evident, eu nu-mi dau seama prea bine.

O pauză. Henri se întoarce spre Canons.

HENRI: Cu ce crezi că se ocupă ei, în civilie?

CANONS: Cel gras, care ia note, ar putea fi dentist. Nu-i rău. Ia gândeşte-te: noroc că nu şi-a adus bormaşina.

Râd.

JEAN *(violent):* Nu râdeţi. *(Ei se opresc din tis şi se uită la Jean.)* Ştiu, voi puteţi să râdeţi. Voi aveţi dreptul să râdeţi. Şi apoi eu nu mai am ce ordine să vă dau. *(Pauză.)* Dacă mi-aţi fi spus că într-o zi o să mă intimidaţi… *(Pauză.)* Dar cum de puteţi fi veseli?

HENRI: Face omul ce poate.

JEAN: Bine-nţeles. Şi suferiţi pe spinarea voastră. Asta-i dă omului o conştiinţă curată. Am fost însurat; nu v-am spus acest lucru. Soţia mea a murit la naştere. Mă plimbam pe coridorul clinicii şi ştiam c-o să moară. Acum e la fel, totul e la fel! Aş fi vrut s-o ajut, şi nu puteam. Umblăm, ciuleam urechea ca să-i aud ţipetele. Nu ţipa. Rolul cel mare era al ei. Acum e al vostru.

HENRI: Nu e vina noastră.

JEAN: Nici a mea. Aş vrea să vă pot ajuta.

CANONS: Nu poţi.

JEAN: Ştiu. *(Pauză.)* Sunt două ore de când au luat-o. Pe voi nu v-au ţinut atât de mult.

HENRI: E femeie. Cu femeile, se distrează. *(Cu îndârjire):* O să mă întorc. Peste *o* săptămână, peste o lună, mă întorc. O să pun oamenii mei să-i castreze. Ai noroc că mai poţi încă să-i urăşti.

JEAN: E oare un noroc? Şi-apoi, îi urăsc mai mult ca să-mi abat gândurile.

Mai umblă puţin, apoi îi vine o idee şi trage o sobă veche sub ferestruică.

CANONS: Eşti obositor. Ce faci acolo?

JEAN: Vreau să-l mai văd înainte de-a se lăsa noaptea.

HENRI: Pe cine?

JEAN: Pe Sorbier.

HENRI *(cu indiferenţă):* Aha!

Jean se urcă pe sobă şi plivește pe ferestruică.

JEAN: E tot acolo. Au să-l lase să putrezească acolo. Vreţi să vă urcaţi? Vă ajut eu.

CANONS: Pentru ce?

JEAN: Da. Pentru ce? Morţii mi-i lăsaţi mie.

FRANÇOIS: Eu vreau să văd.

HENRI: Nu te sfătuiesc.

FRANÇOIS *(lui Jean):* Ajută-mă. *(Jean îl ajută pe François să se urce. La rândul lui acesta se uită pe ferestruică.)* Are… are craniul zdrobit.

Coboară la loc şi se duce într-un colţ, unde se ghemuieşte, tremurând.

HENRI *(lui Jean):* Multă minte mai ai!

JEAN: Ei şi ce? Sunteţi atât de tari; credeam c-o să fiţi în stare să priviți un cadavru.

HENRI: Eu poate că da, dar nu şi puştiul. *(Lui François.)* Discursurile funebre sunt în seama lui Jean. N-ai de ce să iei mortul acesta asupra ta. El a încheiat-o: asupra lui, tăcerea. Tu însă mai ai încă o bucată de drum de făcut. Ocupă-te de tine.

FRANÇOIS: O să am capul zdrobit, şi ochii ăştia…

HENRI: Asta nu te mai priveşte: n-o să fii de faţă ca să te vezi.

Pauză. Jean se plimbă în lung şi-n lat, apoi revine şi se opreşte în faţa lui Canons şi a lui Henri.

JEAN: Va trebui oare să mi se smulgă unghiile ca să redevin tovarăşul vostru?

CANONS: Şi acum eşti tovarăşul nostru.: Ştii bine că nu. *(Pauză.)* Cine vă spune că eu n-aş fi rezistat! *(Lui Henri.)* Poate că eu nici n-aş fi ţipat, nu?

HENRI: Ei şi?

JEAN: Iartă-mă. Eu n-am dreptul decât să tac.

HENRI: Jean!… Vino şi stai lângă noi. *(Jean şovăie, apoi se aşază.)* Ai fi la fel ca noi dacă ai fi în locul nostru. Dar nu mai avem aceleaşi

preocupări. *(Jean se ridică din nou, brusc.)* Ce-i?

JEAN: Până când n-o aduc înapoi, nu pot să stau locului.

HENRI: Ei vezi; tu te mişti, te agiţi: eşti prea viu.

JEAN: Şase luni am stat fără să-i spun că o iubesc; noaptea, când o luăm în braţe, stingeam lumina. Acum e goală în mijlocul lor şi ei îşi plimbă mâinile pe trupul ei.

HENRI: Ce importanţă poate avea asta? Important e să câştigăm.

JEAN: Să câştigăm ce?

HENRI: Să câştigăm. Sunt două echipe: una dintre ele vrea s-o facă pe cealaltă să vorbească. *(Râde.)* E stupid. Dar asta e tot ce ne-a mai rămas. Dacă vorbim, am pierdut tot. Ei au marcat nişte puncte pentru că am urlat eu, dar pe echipă n-avem o situaţie prea rea.

JEAN: Câştigaţi, pierdeţi, puţin îmi pasă! N-aveţi decât să râdeţi. Ei i-e ruşine cu adevărat, şi suferă cu adevărat.

HENRI: Ei şi? Şi mie mi-a fost foarte ruşine când m-au făcut să urlu. Dar asta nu ţine mult. Dacă tace, mâinile lor nu vor lăsa nicio urmă. Sunt nişte tipi jalnici, să ştii. Sunt bărbaţi şi ea e în braţele lor. Ai dreptate. Dacă vrei să ştii, şi eu o iubesc. Tu?

HENRI: De ce nu? Şi n-aveam deloc chef de râs seara, urcaţi scara amândoi; cât despre lumină, uite, m-am întrebat de multe ori dacă o stângi.

JEAN: O iubeşti, tu? Şi poţi să stai jos, liniştit?

HENRI: Suferinţa ei ne apropie. Plăcerea pe care i-o dăruiai tu ne despărţea mai mult. Astăzi sunt mai aproape de ea decât tine.

JEAN: Nu-i adevărat! Nu-i adevărat! Se gândeşte la mine în timp ce ei o torturează. Nu se gândeşte decât la mine. Îndură chinurile şi ruşinea ca să nu mă predea pe mine.

HENRI: Nu, ci ca să câştige.

JEAN: Minţi! *(Pauză.)* A spus: Când voi veni înapoi, în ochii mei nu va fi decât dragoste.

Zgomot de paşi pe culoar.

HENRI: Vine înapoi. Vei putea să-i citeşti în ochi.

Uşa se deschide: Henri se ridică.

Scena II

Aceiaşi, LUCIE

Jean şi Henri o privesc în tăcere. Ea trece dreaptă, fără să se uite la ei, şi se duce în partea din faţă a scenei, unde se aşază.
Pauză.

LUCIE: François! *(François vine lângă ea şi se aşază, rezemat de genunchii ei.)* Nu mă atinge. Dă-mi mantaua lui Sorbier. *(François ia mantaua de jos.)* Pune-mi-o pe umeri.

Se înfăşoară strâns.

FRANÇOIS: Ţi-e frig?
LUCIE: Nu. *(Pauză.)* Ce fac ei? Se uită la mine? De ce nu vorbesc între ei?
JEAN *(apropiindu-se din spate):* Lucie!
CANONS: Las-o!
JEAN: Lucie!
LUCIE *(cu blândeţe):* Ce vrei?
JEAN: Mi-ai făgăduit că în ochii tăi nu va fi decât dragoste.
LUCIE: Dragoste?
Dă din umed cu tristeţe.
CANONS *(care s-a ridicat):* Lasă; o să vorbeşti cu ea mai târziu.
JEAN *(violent):* la scuteşte-mă. E a mea. Voi ceilalţi m-aţi părăsit şi n-am nimic de zis; dar pe ea n-o să mi-o luaţi. *(Luciei.)* Vorbeşte-mi. Tu nu eşti ca ei, nu-i aşa? Nu e cu putinţă să fii la fel ca ei. De ce nu răspunzi? Eşti supărată pe mine?
LUCIE: Nu sunt supărata pe tine.
JEAN: Draga mea Lucie.
LUCIE: N-o să mai fiu niciodată dragă la Lucie, Jean.
JEAN: Nu mă mai iubeşti.
LUCIE: Nu ştiu. *(El face un pas spre ea.)* Te rog să nu mă atingi. *(Cu un efort.)* Cred că, probabil, te mai iubesc. Dar nu-mi mai simt iubirea. *(Cu greutate.)* Nu mai simt nimic, nimic.
CANONS *(lui Jean):* Vino-ncoace.

Îl trage şi-l sileşte să se aşeze lângă el.

LUCIE *(ca şi cum ar vorbi cu ea însăşi):* Toate astea n-au o prea mare însemnătate. *(Lui François.)* Ce fac?

FRANÇOIS: S-au aşezat. Stau cu spatele unul la altul.

LUCIE: Bine. *(Pauză.)* Spune-le că n-am vorbit.

CANONS: Ştim, Lucie.

LUCIE: Bine.

O *tăcere lungă, apoi zgomot de paşi pe culoar. François se ridică ţipând.*

LUCIE: Ce-i cu tine? Ah, da, e rândul tău. Apără-te bine, să-i sileşti să le fie ruşine.

Paşii se apropie, apoi se depărtează.

FRANÇOIS *(se lasă pe genunchii Luciei):* Nu mai pot să suport! Nu mai pot să suport!

LUCIE: Uită-te la mine! *(îi ridică capul.)* Cât de frică ţi-e. N-ai să vorbeşti, nu-i aşa? Răspunde!

FRANÇOIS: Nu mai ştiu. Îmi mai rămăsese un pic de curaj, dar n-ar fi trebuit să te mai văd. Acum te văd aici, cu părul desfăcut, cu buza sfâşiată şi ştiu că te-au luat în braţe.

LUCIE *(cu violenţa):* Nu m-au atins. Nimeni nu m-a atins. Eram împietrită şi nu le-am simţit mâinile. Îi priveam drept în faţă şi mă gândeam: nu se întâmpla nimic. La urmă le-a fost frică de mine. *(Pauză.)* François, dacă tu vorbeşti, înseamnă că m-au violat cu adevărat. Vor spune: „În sfârşit, tot i-am dat gata!" Vor zâmbi amintirilor. Vor spune: „Ne-am distrat bine cu puştanca!" Trebuie să-i facem să le fie ruşine: dacă n-aş avea nădejdea c-o să-i mai văd, m-aş spânzura chiar acum de gratiile ferestruicii de colo. Ai să taci?

François dă din umeri fără să răspundă. Un moment de tăcere.

HENRI *(cu glas scăzut):* Ei, Jean, cine a avut dreptate? Ea vrea să câştige; asta-i tot.

JEAN: Taci! De ce vrei să mi-o iei? Tu ai de toate; o să mori în

bucurie şi trufie. Dar eu n-o am decât pe ea şi voi rămâne în viaţă!

HENRI: Nu vreau nimic şi nu eu ţi-o iau.

JEAN: Haide, haide! Dă-i înainte. Tu ai toate drepturile, chiar şi pe acela de-a mă chinui: ai plătit anticipat. *(Se ridică.)* Cât de siguri sunteţi de voi. E oare destul să suferi trupeşte pentru a avea conştiinţa liniştită? *(Henri nu răspunde.)* Aşadar nu înţelegi că eu sunt mai nefericit decât voi toţi?

FRANÇOIS *(care s-a ridicat brusc):* Ha, ha, ha!

JEAN *(strigând):* Cel mai nefericit! Cel mai nefericit!

FRANÇOIS *(se năpusteşte asupra lui Jean):* Ia uitaţi-vă la el! Uitaţi-vă numai la el! Cel mai nefericit dintre noi toţi. A dormit şi a mâncat. Mâinile lui sunt libere, va vedea din nou lumina zilei, va trăi. Dar e cel mai nefericit. Ce vrei? Să te plângem? Nefericitule!

JEAN *(care şi-a încrucişat braţele):* Bine.

FRANÇOIS: La toate zgomotele tresar. Nu mai pot nici să-mi înghit saliva, sunt ca şi mort. Dar cel mai nefericit e dumnealui, desigur: eu o să mor în bucurie. *(Cu înverşunare.)* o să-ţi redau fericirea, să ştii!

LUCIE *(care se ridică brusc):* François!

FRANÇOIS: O să te denunţ! O să te fac părtaş la bucuriile noastre!

JEAN *(cu voce scăzută, precipitată):* Fă-o: nici nu-ţi dai seama cât de mult doresc asta.

LUCIE *(apucându-l pe François de ceafă şi întorcându-i capul spre ea):* Uită-te în ochii mei. O să îndrăzneşti să vorbeşti?

FRANÇOIS: Să îndrăznesc! Ce vorbe mari spuneţi voi. O să-l denunţ şi gata. O să fie foarte simplu: ei se vor apropia de mine, gura mea se va deschide de la sine, numele vă ieşi singur, iar eu voi fi de acord cu gura mea. Ce nevoie e aici de îndrăzneală? Când vă văd palizi şi crispaţi, cu aerul vostru de maniaci, dispreţul vostru nu mă mai sperie. *(Pauză.)* Am să te salvez, Lucie. Au să ne lase în viaţă.

LUCIE: N-am nevoie de viaţa asta.

FRANÇOIS: Eu am nevoie. Am nevoie de orice fel de viaţă.

Ruşinea e ceva care trece când viaţa e lungă.

CANONS: N-au să te cruţe, François. Chiar dacă vorbeşti.

FRANÇOIS *(arătându-l pe Jean):* Cel puţin o să-l văd suferind.

HENRI *(se ridică şi se duce spre Lucie):* crezi c-o să vorbească?

LUCIE *(se întoarce spre François şi-l examinează atent):* Da.

HENRI: Eşti sigură?

Se privesc.

LUCIE *(după o lungă şovăire):* Da.

Henri se duce spre François. Canons se ridică şi se apropie de Henri. Amândoi îl privesc pe François.

HENRI: Nu sunt judecătorul tău, François. Eşti un copil şi toată treaba asta era mult prea grea pentru tine. La vârsta ta, cred că şi eu aş fi vorbit.

CANONS: Totul e din vina noastră. N-ar fi trebuit să te luăm cu noi: există riscuri pe care nu le poţi impune decât unor oameni maturi, îţi cerem iertare.

FRANÇOIS *(dându-se înapoi):* Ce înseamnă asta? Ce vreţi să-mi faceţi?

HENRI: Nu trebuie să vorbeşti, François. Oricum, tot te-ar omorî, să ştii. Şi ai muri în josnicie.

FRANÇOIS *(speriat):* Ei bine, n-o să vorbesc. Credeţi-mă, n-o să vorbesc. Lăsaţi-mă în pace.

HENRI: Nu mai avem încredere. Ei ştiu că eşti punctul nostru slab. Se vor înverşuna asupra ta până când o să-ţi dai drumul la gură. Jocul nostru cere ca acum să te împiedicăm să vorbeşti.

JEAN: Vă închipuiţi oare c-o să vă las să faceţi asta? Nu te teme, puştiule. Am mâinile libere şi sunt de partea ta.

LUCIE *(barându-i trecerea):* Tu de ce te amesteci?

JEAN: E fratele tău.

LUCIE: Ei şi? Trebuia să moară mâine.

JEAN: Tu să fii oare? Mă înspăimânţi.

LUCIE: Trebuie să moară. Mijloacele nu contează.

FRANÇOIS: Doar n-o să… *(Ei nu răspund.)* Din moment ce vă jur că n-o să vorbesc. *(Nu răspund.)* Lucie, ajutor, nu-i lasă să mă chinuie; n-o să vorbesc; îţi jur, ţie, că n-o să vorbesc.

JEAN *(apropiindu-se de François):* Să nu vă atingeţi de el.

HENRI: JEAN, când vin tovarăşii în satul ăsta?

JEAN: Marţi.

HENRI: Câţi vor fi?

JEAN: Şaizeci.

HENRI: Şaizeci care şi-au pus încrederea în tine şi care marţi au să crape ca nişte şoareci. Ei sau el. Alege.

JEAN: N-aveţi dreptul să-mi cereţi să aleg. Eşti şeful lor? Hai!

Jean ezită o clipă, apoi se depărtează încet.

HENRI *(se apropie de François. Se uită la el, apoi începe să strige):* Lucie! Ajutor! Nu vreau să mor aici, nu în noaptea asta. Henri, am cincisprezece ani, lasă-mă să trăiesc. Nu mă ucide pe întuneric. *(Henri îl strânge de gât.)* Lucie! *(Lucie întoarce capul în partea cealaltă.)* Vă urăsc pe toţi.

LUCIE: Dragul meu, micul meu drag, singura mea dragoste, iartă-ne. *(Se întoarce din nou. O pauză.)* Fă-o repede.

HENRI: Nu pot. Aproape că mi-au zdrobit încheieturile.

Pauză.

LUCIE: S-a terminat?

HENRI: E mort.

Lucie se întoarce la loc şi ia trupul lui François în braţe. Capul lui François se odihneşte pe genunchii ei. O foarte lungă tăcere, apoi Jean începe să vorbească cu glas coborât. Toată conversaţia care urmează se desfăşoară pe un ton coborât.

JEAN: Până aici aţi ajuns? De ce n-aţi murit împreună cu ceilalţi? Mă uit la voi cu groază.

HENRI: Crezi că eu mă iubesc?

JEAN: Oricum, peste douăzeci şi patru de ore te vei fi descotorosit de tine însuţi. Eu însă voi revedea în fiecare zi pe puştiul ăsta care cerea îndurare şi mutră pe care o făceai tu când mâinile tale îl strângeau de gât. *(Se duce spre François şi îl priveşte.)* Cincisprezece ani! A murit în furie şi spaimă. *(Revine spre Henri.)* Te iubea, adormea cu capul pe umărul tău, îţi spunea: „Dorm mai bine când eşti tu aici”. *(O pauză.)* Ticălosule!

HENRI *(către Canons şi Lucie):* Dar vorbiţi odată, voi de colo nu mă lăsaţi singur, Lucie! Canons! Voi l-aţi ucis cu mâinile mele! *(Niciun*

răspuns. Se întoarce spre JEAN.) Şi tu, ia spune, tu care mă judeci, ce-ai făcut tu ca să-l aperi?

JEAN *(cu violenţă):* Ce puteam eu să fac? Ce m-aţi fi lăsat voi să fac?

HENRI: Aveai mâinile libere, trebuia să loveşti. *(Pătimaş.)* Dac-ai fi lovit., dac-ai fi pocnit până când aş fi căzut…

JEAN: Mâinile libere? Dar voi m-aţi încătuşat. Dacă spun o vorbă, dacă fac un gest, voi: „Şi tovarăşii?" M-aţi exclus, aţi hotărât asupra vieţii mele, ca şi asupra morţii mele: cu sânge rece. Să nu veniţi acum să-mi spuneţi că sunt complicele vostru, ar fi prea comod. Martorul vostru, asta-i tot. Şi depun mărturie că sunteţi nişte asasini. (*Pauză.)* L-ai ucis din trufie.

HENRI: Minţi.

JEAN: Din trufie! Te-au făcut să urli, nu-i aşa? Şi ţi-e ruşine. Vrei să-i uluieşti, ca să te răscumperi, vrei să-ţi oferi o moarte frumoasă? Nu-i adevărat? Ne-ai spus chiar tu că vrei să câştigi. Tu ne-ai spus că vrei să câştigi.

HENRI: Nu-i adevărat! Nu-i adevărat! Lucie, spune-i că nu-i adevărat! *(Lucie nu răspunde, el face un pas spre ea.)* Răspunde: crezi că l-am ucis din trufie?

LUCIE: Nu ştiu. *(Pauză, apoi cu mare greutate.)* Nu trebuia să vorbească.

HENRI: Mă urăşti? Era fratele tău: tu singură ai dreptul să mă condamni.

LUCIE: Nu te urăsc. *(Henri se apropie de trupul pe care ea îl ţine pe braţe. Cu vioiciune.)* Nu-l atinge.

Henri se întoarce încet înapoi şi se îndreaptă din nou spre Canons.

HENRI: Canons! Tu n-ai ţipat: totuşi voiai să moară. Oare noi l-am ucis din trufie?

CANONS: Eu n-am trufie.

HENRI: Dar eu am! E adevărat că eu am. Oare l-am ucis din trufie?

CANONS: Tu trebuie să ştii.

HENRI: Eu… Nu, nu mai ştiu. Totul s-a petrecut prea repede şi acum e mort. *(Brusc.)* Nu mă părăsiţi! N-aveţi dreptul să mă părăsiţi. Pe când mâinile mele se aflau în jurul gâtului lui, mi se părea că sunt mâinile noastre şi că suntem mai mulţi cei care strângem, altfel n-aş fi putut niciodată…

CANONS: Trebuia să moară: dacă ar fi fost mai aproape de mine, aş fi strâns eu. Cât despre ceea ce s-a petrecut în mintea ta…

HENRI: Ei? CANONS: Asta nu contează. Nimic nu contează între aceşti patru pereţi. Trebuia să moară: asta-i tot.

HENRI: E-n regulă. *(Se apropie de cadavru. Către Lucie.)* Nu te teme, n-o să-l ating. *(Se apleacă asupra lui şi-l priveşte lung, apoi se ridică.)* JEAN, când am lansat prima noastră grenadă, citi ostateci au fost împuşcaţi? *(JEAN nu răspunde.)* Doisprezece, în grupul lor era un băieţel; îl chema Desfaches. Îţi aduci aminte: am văzut afişele în rue des Minimes. Charbonnel voia să se denunţe şi tu nu l-ai lăsat.

JEAN: Şi?

HENRI: Te-ai întrebat de ce nu l-ai lăsat?

JEAN: Nu-i acelaşi lucru.

HENRI: Poate. Cu atât mai bine pentru tine, dacă motivele tale erau mai limpezi: ţi-ai putut păstra conştiinţa împăcată. Cu toate acestea, Desfaches a murit. Eu n-o să mai am niciodată conştiinţa împăcată, niciodată, până în clipa când mă vor pune la zid cu ochii legaţi. Dar de ce-aş dori să am conştiinţa împăcată? Trebuia ca puştiul să moară.

JEAN: A-şi vrea să fiu în locul tău.

HENRI *(cu blândeţe):* Tu n-ai niciun amestec aici, Jean; nu poţi nici să înţelegi, nici să judeci.

Un lung răstimp de tăcere, apoi glasul Luciei. Mângâie părul lui François fără să se uite la el. Pentru prima oară de la începutul scenei vorbeşte tare.

LUCIE: Ai murit şi ochii mei sunt uscaţi; iartă-mă: nu mai am lacrimi, şi moartea nu mai are importantă. Afară sunt trei sute, zăcând printre buruieni, iar mâine voi fi şi eu îngheţată şi goală, fără o mână care să-mi mângâie părul. Să ştii că nu-i nimic de regretat: nici viaţa n-are prea mare importanţa. Rămâi cu bine, ai făcut ce-ai putut. Dacă te-ai oprit în drum e pentru că n-aveai încă destulă forţă. Nimeni n-are dreptul să-ţi aducă mustrări.

JEAN: Nimeni. *(Un lung răstimp de tăcere. Vine şi se aşază lângă Lucie.)* Lucie! *(Ea face un gest.)* Nu mă alunga, aş vrea să te ajut.

LUCIE *(mirată):* Să mă ajuţi la ce? N-am nevoie de ajutor.

JEAN: Ba da. Cred că ai: mi-e teamă să nu te frângi.

LUCIE: O să mă ţin tare până mâine seară.

JEAN: Eşti prea încordată, n-o să rezişti. Curajul o să te lase brusc.

LUCIE: De ce-ţi faci griji pentru mine? *(Se uită la el.)* Eşti chinuit. Bine, o să te liniştesc şi-apoi o să pleci. Totul a devenit foarte simplu după moartea băiatului: nu mai am decât grija mea. Şi să ştii că n-am nevoie de curaj, ca să mor: oricum, fii sigur că n-aş fi putut să-i supravieţuiesc multă vreme. Acum du-te; îţi voi spune adio îndată, când vor veni să mă ia

JEAN: Lasă-mă să rămân lângă tine: o să tac dacă vrei, dar voi fi aici şi nu te vei simţi singură.

LUCIE: Să nu mă simt singură? Cu tine? Ah, Jean, aşadar, n-ai înţeles? Nu mai avem nimic comun.

JEAN: Ai uitat că te iubesc?

LUCIE: Pe alta o iubeai tu.

JEAN: Pe tine.

LUCIE: Eu sunt alta. Nici eu nu mă recunosc. Parcă în capul meu s-a blocat ceva.

JEAN: Poate. Poate că eşti alta. Atunci o iubesc pe această altă, iar mâine o voi iubi pe moartă care vei fi tu. Pe tine te iubesc. Lucie, pe tine, fericită sau nefericită, vie sau moartă, pe tine.

LUCIE: Bine, mă iubeşti. Şi pe urmă?

JEAN: Şi tu mă iubeai.

LUCIE: Da. Şi-l iubeam pe fratele meu pe care l-am lăsat să fie ucis. Iubirea noastră e atât de departe, de ce vii să-mi vorbeşti de ea? Nu înseamnă, de fapt, nimic.

JEAN: Minţi! Ştii bine că minţi. Era viaţa noastră, nimic mai mult şi nimic mai puţin decât viaţa noastră. Tot ce am trăit noi, am trăit în doi.

LUCIE: Viaţa noastră, da. Viitorul nostru. Trăiesc aşteptând, te iubeam aşteptând. Aşteptam sfârşitul războiului, aşteptam ziua când am fi putut să ne cununăm în faţa lumii, aşteptam în fiecare seară: eu nu mai am viitor, nu mai aştept decât moartea şi o să mor singură. (*Pauză.)* Lasă-mă. N-avem nimic să ne spunem; nu sufăr şi n-am nevoie de consolare.

JEAN: Crezi că încerc să te consolez? Îţi văd ochii uscaţi şi ştiu că inima ta e un iad: nici urmă de suferinţă, nici măcar picătura unei lacrimi, totul e ars, pustiit. Cât de mult trebuie să suferi pentru că nu

suferi. Ah! M-am gândit de sute de ori la tortură, am resimţit totul dinainte, dar nu mi-am închipuit că tortura poate da naştere acestei oribile suferinţe a orgoliului. Lucie, aş vrea să-ţi dau puţină milă pentru tine însăţi. Dacă ai putea să-ţi laşi în voie capul ăsta înţepenit, dacă ai putea să-l laşi pe umărul meu. Dar răspunde-mi! Uită-te la mine!

LUCIE: Nu mă atinge.

JEAN: Lucie, orice ai face e în zadar; suntem legaţi unul de altul. Tot ce ţi-au făcut ei, ne-au făcut nouă, amândurora, suferinţa asta care fuge de tine e a mea, te aşteaptă; dacă vei veni la mine-n braţe, va deveni suferinţa *noastră.* Dragostea mea, ai încredere în mine şi vom putea spune iarăşi *noi,* vom fi o pereche şi vom duce totul împreună, chiar şi moartea ta. Dacă ai putea să regăseşti o lacrimă…

LUCIE *(cu violenţă):* O lacrimă? Nu doresc decât să vină din nou să mă ia şi să mă bată, pentru a putea din nou să tac şi să-mi bat joc de ei şi să-i înfricoşez. Totul e searbăd aici: aşteptarea, dragostea ta, greutatea capului de pe genunchii mei. Aş vrea că durerea să mă mistuie, aş vrea să ard, să tac şi să le văd ochii la pândă.

JEAN *(copleşit):* Nu mai eşti decât un deşert de orgoliu.

LUCIE: E vina mea? M-au lovit tocmai în orgoliu, îi urase, dar mă au în mână. Şi eu îi am în mână. Mă simt mai aproape de ei decât de tine. *(Râde.)* Noi! Vrei să spun: noi! Ai tu încheieturile zdrobite ca Henri? Ai răni la picioare cum are Canons? Să fim serioşi, nu-i decât o comedie: tu n-ai simţit nimic, ţi-ai închipuit numai.

JEAN: Încheieturile zdrobite… Ha! Dacă nu cereţi decât atât pentru a mă primi printre voi, se face îndată.

Caută în jurul lui, descoperă un vătrai greu şi îl apucă. Lucie izbucneşte în râs.

LUCIE: Ce faci?

JEAN *(întinzându-şi mâna stângă pe podea, o loveşte cu vătraiul pe care-l ţine în mâna dreaptă):* M-am săturat să vă tot aud preamărindu-vă durerile de parcă ar fi nişte merite. M-am săturat să mă tot uit la voi cu ochi de om sărac. Ceea ce v-au făcut ei pot să-mi fac şi eu: e la îndemâna oricui.

LUCIE *(râzând):* Pierdut, ai pierdut. Poţi să-ţi sfărâmi oasele, poţi să-ţi scoţi ochii: tu, tu singur hotărăşti asupra durerii tale. Fiecare

durere a noastră este un viol, pentru că ne-au impus-o alţii. Nu ne poţi ajunge din urmă.

Pauză. Jean aruncă vătraiul şi se uită la ea. Apoi se ridică.

JEAN: Ai dreptate; nu vă pot ajunge din urmă: voi sunteţi împreună, iar eu sunt singur. N-o să mă mai clintesc din loc, n-o să vă mai vorbesc, o să mă ascund în umbră şi nu veţi că exist. Presupun că ăsta e rolul meu în povestea asta şi trebuie să-l accept aşa cum îl acceptaţi voi pe al vostru. *(Pauză.)* Adineaori mi-a venit o idee: Pierre a fost ucis lângă peştera de la Servaz unde aveam ascunse armele. Dacă-i dau drumul, mă duc să-i caut trupul, pun ceva acte în haina lui şi-l târăsc în peşteră. Socotiţi patru ore după plecarea lui şi, când vor începe din nou interogatoriul, descoperiţi-i ascunzătoarea asta. Îl vor găsi pe Pierre şi-şi vor închipui că sunt eu. Atunci cred că nu vor mai avea motiv să vă tortureze şi vor termina repede cu voi. Asta-i tot. Adio.

Se duce în fundul scenei. Un lung răstimp de tăcere. Apoi paşi pe culoar. Apare un miliţian cu un felinar; îşi plimbă felinarul în jurul odăii.

MILIŢIANUL *(zărindu-l pe François):* Ce are?
LUCIE: Doarme.
MILIŢIANUL *(lui JEAN):* Ei tu, vino. Avem veşti pentru tine.

Jean ezită, se uită la toate personajele cu un fel de disperare şi-l urmează pe miliţian. Uşa se închide la loc.

Scena III

CANONS, HENRI, LUCIE

LUCIE: A scăpat, nu-i aşa?
CANONS: Aşa cred.
LUCIE: Foarte bine. Am scăpat de-o grijă. O să-şi regăsească oamenii şi totul va fi cât se poate de bine. Veniţi lângă mine. *(Henri şi Canons se apropie.)* Mai aproape: acum suntem între noi. Ce vă

opreşte? *(Se uită la ei şi înţelege.)* Ah! *(Pauză.)* Trebuia să moară! ştiţi bine că trebuia să moară. L-au ucis cei de dedesubt cu mâinile noastre. Veniţi, sunt sora lui şi vă spun că nu sunteţi vinovaţi. Întindeţi-vă mâinile peste el: de când a murit e de-ai noştri. Uitaţi-vă ce aspru pare. Gura lui s-a închis asupra unei taine. Atingeţi-l.

HENRI *(mângâie părul lui François):* Dragul meu! Dragul meu copil!

LUCIE: Te-au făcut să ţipi, Henri, te-am auzit. Probabil că ţi-e ruşine.

HENRI; Da.

LUCIE: Simt că ţi-e ruşine după cum îţi simt căldura. E ruşinea mea. Îi spuneam că sunt singură, dar îl minţeam. Cu voi nu mă simt singură. *(Lui Canons.)* Tu n-ai ţipat: păcat.

CANONS: Şi mie mi-e ruşine.

LUCIE: Zău! Şi pentru ce?

CANONS: Când a ţipat Henri, mi-a fost ruşine.

LUCIE: E bine. Strângeţi-vă lângă mine. Vă simt braţele şi umerii, băiatul apasă greu pe genunchii mei. E bine. Mâine o să tac. Ah, cum o să mai tac. Pentru el, pentru mine, pentru Sorbier, pentru voi. Toţi suntem unul.

CORTINA

TABLOUL IV

*Înainte de ridicarea cortinei, o voce monstruoasă şi vulgară cântă: „*Dacă *toţi încornoraţii ar avea clopoţei". Cortina se ridică asupra sălii de clasă. E a doua zi dimineaţa. Pellerin bea, aşezat pe o bancă; are un aer istovit. La catedră Landrieu bea; e pe jumătate beat. Clochet stă în picioare lângă fereastră. Cască; din când în când, Landrieu izbucneşte în râs.*

Scena I

PELLERIN, LANDRIEU, CLOCHET

PELLERIN: De ce râzi?
LANDRIEU *(ducându-şi la ureche mâna făcută pâlnie):* Ce?
PELLERIN: Te-am întrebat de ce râzi.
LANDRIEU *(arătând picupul şi strigând):* Din cauza asta.
PELLERIN: Cum?
LANDRIEU: Da, găsesc că-i o idee nostimă.
PELLERIN: Ce idee?
LANDRIEU: Să pui clopoţei încornoraţilor.
PELLERIN: Pe dracu'! N-aud nimic.
Se duce spre aparat.
LANDRIEU *(strigând):* Nu-l opri! *(Pellerin întoarce butonul. Tăcere.)* Vezi, vezi.
PELLERIN *(nedumerit):* Ce să văd?
LANDRIEU: Frigul.
PELLERIN: Ţi-e frig în luna iulie?
LANDRIEU: Ţi-am spus că e frig, nu pricepi nimic.
PELLERIN: Ce-mi spuneai?
LANDRIEU: Când?
PELLERIN: Despre încornoraţi.
LANDRIEU: Cine vorbeşte despre încornoraţi? Tu eşti încornorat. *(Pauză.)* Ia să mai caut ceva ştiri.

Se ridică şi se duce la aparatul de radio.

CLOCHET: Nu sunt.
LANDRIEU: Nu sunt ştiri?
CLOCHET: Nu e ora.
LANDRIEU: O să vedem noi acum!
Apucă butonul. Muzică, bruiaj.
PELLERIN: Ne spargi urechile.
LANDRIEU *(adresându-se aparatului):* Măgarule! *(Pauză.)* Mi se rupe-n paişpe, o să ascult B.B.C.-ul, ce lungime de undă are?
PELLERIN: Douăzeci şi unu de metri.
Landrieu manevrează butonul: se aude un discurs în limba cehă. Landrieu începe să râdă.
LANDRIEU *(râzând):* E în cehește, îţi dai seama; în clipa asta un ceh vorbeşte la Londra. Mare-i lumea, dom'le *(Scutură aparatul.)* Nu poţi vorbi franţuzeşte? *(Stinge.)* Dă-mi să beau. *(Pellerin îi toarnă un*

pahar de vin. Se duce lângă el şi bea.) Ce învârtim noi aici?

PELLERIN: Aici sau aiurea…

LANDRIEU: Aş vrea să fiu pe front.

PELLERIN: Hm!

LANDRIEU: Ei da, aş vrea să fiu acolo. *(Îl apucă de mânecile tunicii.)* Să nu-mi spui cumva că mi-e frică de moarte.

PELLERIN: Nu spun nimic.

LANDRIEU: Ce-i aia, moarte? Hai? Ce-i aia? În definitiv trebuie să trecem şi pe-acolo, mâine, poimâine sau peste trei luni.

CLOCHET *(cu vioiciune):* Nu-i adevărat! Nu-i adevărat. Englezii vor fi aruncaţi în mare.

LANDRIEU: În mare? O să te pomeneşti cu ei în spate, cu englezii. Aici, în satul ăsta. Şi atunci să vezi ce mai bura-bum, bum-tara-ra-bum, bang în biserică, bang pe primărie. Ce-ai să faci, Clochet? O să stai în pivniţă! Ha! Ha! În pivniţă! Ce-o să ne mai distrăm! *(Lui Pellerin.)* o dată ce-ai murit… na, mi-am pierdut ideea. Uite, pe şmecherii ăia mici de sus o să-i lichidăm, şi zău că asta nu-mi ţine nici de cald, nici de frig. Fiecare la rândul lui. Aşa îmi spun. Azi e rândul lor. Mâine al meu. Nu-i normal? Eu sunt normal. *(Bea.)* Suntem nişte vite. *(Lui Clochet.)* De ce căşti?

CLOCHET: Mă plictisesc.

LANDRIEU: N-ai decât să bei. Ce, eu mă plictisesc? Tu preferi să ne spionezi, îţi întocmeşti în gând raportul. *(Toarnă un pahar de vin şi i-l întinde lui Clochet.)* Bea, haide, bea!

CLOCHET: Nu pot, mă doare ficatul.

LANDRIEU: Ai să bei paharul ăsta, dacă nu vrei să-l primeşti în mutră. *(O pauză. Clochet întinde mâna, ia paharul şi bea.)* Ha! ha! nişte vite, toţi nişte vite, şi e foarte bine aşa. *(Se aud paşi; cineva merge prin pod. Toţi trei ridică privirea. Ascultă în tăcere, apoi Landrieu se răsuceşte brusc, fuge la uşă, deschide şi strigă.)* Corbier! Corbier! *(Apare un miliţian.)* Du-te şi fă-i să tacă. Pocneşte-i. *(Miliţianul iese, Landrieu închide din nou uşa şi se întoarce lângă ceilalţi; toţi trei ascultă cu capetele ridicate. Pauză.)* Va trebui să le mai vedem o dată mutrele. Urâtă zi.

PELLERIN: Aveţi nevoie de mine pentru interogatoriu?

LANDRIEU: Cum adică?

PELLERIN: Mă gândeam că poate şeful se ascunde în pădure. Aş putea să iau douăzeci de oameni şi să dau o raită pe-acolo.

LANDRIEU *(uitându-se la el):* A, aşa? *(Pauză. Se aud paşi în continuare.)* o să stai aici.

PELLERIN: Bine. *(Dă din umeri.)* Ne pierdem timpul.

LANDRIEU: Tot ce se poate, dar îl pierdem împreună.

Se uită în tavan fără voia lor şi schimbă replicile care urmează cu capul ridicat, până când zgomotul va înceta.

CLOCHET: E timpul să-l aducem jos pe băiat.

LANDRIEU: Băiatul, nu mai pot eu de el. Pe tipul ăla vreau eu să-l fac să vorbească.

PELLERIN: N-au să vorbească.

LANDRIEU: Ba au să vorbească, ascultă-mă pe mine. Sunt nişte vite, trebuie să ştii cum să-i iei. Ha! n-am pocnit destul de tare. *(Învălmăşeală în pod, apoi tăcere. Landrieu e satisfăcut.)* Ce zici de asta? Uite că s-au potolit. Nimic nu face cât mijloacele tari.

Sunt în mod vizibil uşuraţi.

CLOCHET: Ar trebui totuşi să începi cu cel mic.

LANDRIEU: De acord. *(Se duce la uşă.)* Corbier! *(Niciun răspuns.)* Corbier! *(Paşi precipitaţi pe culoar. Apare Corbier.)* Du-te şi adu-l pe băiat.

CORBIER: Pe băiat? L-au achitat.

CLOCHET: Ce?

CORBIER: L-au achitat în timpul nopţii. L-am găsit cu capul pe genunchii soră-sii. Ea zicea că doarme; era rece şi avea urme de degete pe gât.

LANDRIEU: Aşa? *(Pauză.)* Cine umblă?

CORBIER: Grecul.

LANDRIEU: Bine. Poţi să pleci.

Corbier iese. Tăcere, docher ridică fără voia lui capul spre tavan.

PELLERIN *(explodând):* Douăsprezece gloanţe, şi imediat. Să nu-l mai vedem.

LANDRIEU: Taci! *(Se duce la radio şi întoarce butonul. Violent. Apoi revine la catedră, îşi toarnă de băut. În clipa când pune paharul jos, vede portretul lui Pétain.)* Tu vezi toate astea, le vezi, dar te speli pe mâini. Tu te sacrifici; te dăruieşti Franţei, dar de micile amănunte te doare-n cot. Tu ai intrat în istorie. Iar noi, noi am intrat în rahat. Porcăria dracului!

Îi aruncă paharul de vin în faţă.

CLOCHET: Landrieu!

LANDRIEU: Să pui asta în raportul tău. *(Pauză. Se calmează cu greu. Se întoarce spre Pellerin.)* Douăsprezece gloanţe, ar fi prea uşor. Nu înţelegi că tocmai asta doresc şi ei?

PELLERIN: Cu atât mai bine pentru ei, dacă asta vor. Dar să sfârşim odată, şi să nu-i mai vedem.

LANDRIEU: Nu vreau să dea ortul popii fără să fi vorbit.

PELLERIN: Nu mai au ce să ne spună, în cele douăzeci şi patru de ore de când sunt aici, şeful lor a avut tot timpul s-o şteargă.

LANDRIEU: Nu-mi pasă de şeful lor, vreau să vorbească ei.

PELLERIN: Şi dacă nu vorbesc?

LANDRIEU: Nu-ţi bate capul cu asta.

PELLERIN: Şi totuşi, dacă nu vorbesc?

LANDRIEU *(ţipând):* Ţi-am spus să nu-ţi baţi capul.

PELLERIN: Ei bine, trimite după ei.

LANDRIEU: Fireşte că trimit după ei.

Nu se mişcă. Clochet izbucneşte în râs.

CLOCHET: Şi dac-ar fi nişte martiri, ai?

Landrieu se îndreaptă brusc spre uşă.

LANDRIEU: Adu-i.

CORBJER *(apărând):* Pe toţi trei?

LANDRIEU: Da! pe toţi trei.

Corbier iese.

PELLERIN: Pe fată ai fi putut s-o laşi sus.

Zgomot depăşi deasupra capetelor lor.

LANDRIEU: Coboară. *(Se duce la radio şi-l opreşte.)* Dacă ni-l predau pe şef, îi las în viaţă.

CLOCHET: Landrieu, eşti nebun!

LANDRIEU: Gura!

CLOCHET: Merită de zece ori moartea.

LANDRIEU: Nu-mi pasă ce merită. Vreau să cedeze. N-o să-mi facă mie aici pe martirii.

PELLERIN: Eu… ascultă, eu n-aş putea suporta. Dacă ar fi să mă gândesc că ei vor trăi, că poate ne vor supravieţui şi că toată viaţa lor noi o să însemnăm pentru ei amintirea asta…

LANDRIEU: N-ai de ce să te necăjeşti. Dacă vor vorbi pentru a-şi salva viaţa, vor evita amintirile de felul ăsta. Uite-i.

Pellerin se scoală brusc şi ascunde sub scaun sticla şi paharele. Aşteaptă toţi trei, în picioare, nemişcaţi.

Scena II

Aceiaşi, LUCIE, HENRI, CANONS, *trei* MILIŢIENI

Se privesc în tăcere.

LANDRIEU: Era un copil cu voi, ce-aţi făcut cu el? *Ei nu răspund.*
PELLERIN: Ucigaşilor!
LANDRIEU: Taci! *(Celorlalţi.)* Voia să vorbească, hai? Iar voi, voi aţi vrut să-l împiedicaţi.
LUCIE *(cu violenţă):* Nu-i adevărat. Nu voia să vorbească Nimeni nu voia să vorbească.
LANDRIEU: Şi-atunci?
HENRI: Era prea tânăr. N-avea niciun rost să-l lăsăm să sufere.
LANDRIEU: Care dintre voi l-a gâtuit?
CANONS: Am hotărât împreună şi suntem toţi răspunzători.
LANDRIEU: Bine. *(Pauză.)* Dacă daţi lămuririle care vi se cer, scăpaţi cu viaţă.
CLOCHET: Landrieu!
LANDRIEU: Ţi-am spus să taci. *(Celorlalţi.)* Primiţi? *(Pauză.)* Ei? Da sau ba. *(Ei continuă să tacă. Landrieu e descumpănit.)* Refuzaţi? Daţi trei vieţi ca să salvaţi una? Ce absurditate. *(Pauză.)* Vă ofer viaţa! Viaţa! Viaţa! Sunteţi surzi?

Tăcere, apoi Lucie înaintează spre ei.

LUCIE: Am câştigat! Am câştigat! Momentul acesta ne răsplăteşte pentru o mulţime de lucruri. Tot ce am vrut să u1 în noaptea asta, îmi amintesc acum cu mândrie. Mi-au smuls rochia. *(Arătându-l pe Clochet.)* Ăsta-mi ţinea picioarele. *(Arătându-l pe Landrieu.)* Iar ăsta mâinile. *(Arătându-l pe Pellerin.)* Şi ăsta m-a avut cu

forţa. Acum pot s-o spun, pot s-o strig: m-aţi violat şi vă e ruşine de ce-aţi făcut. Unde vă sunt cleştişoarele şi răngile? Unde vă sunt bicele? Iar acum, ne implorați să trăim. Ei bine, nu. Nu! Trebuie să vă isprăviţi treaba.

PELLERIN: Destul! Destul! Loviţi-i!

LANDRIEU: Staţi! Pellerin, poate că n-o să vă mai fiu şef multă vreme, dar atâta vreme cât comand eu, să nu mi se discute ordinele. Luaţi-i.

CLOCHET: Să nu-i lucrăm nici măcar un pic? Fiindcă, în definitiv, toate astea sunt doar vorbe. Nimic altceva decât vorbe. Vânt. (*Arătându-l pe Henri.)* Ieri, amicul ăsta venise aici foarte ţanţoş şi l-am făcut să ţipe că o muiere.

HENRI: O să vedeţi voi dacă mă mai faceţi să ţip şi astăzi.

LANDRIEU: Lucrează-i dacă ai curajul.

CLOCHET: Oh, cât despre mine, chiar de-ar fi nişte martiri, să ştii că nu m-ar deranja deloc, îmi place să lucrez aşa, de amorul artei. (*Către miliţieni.)* Puneţi-i pe mese.

CANONS: O clipă. Dacă primim, ce dovadă putem avea c-o să ne lăsaţi să trăim?

LANDRIEU: Aveţi cuvântul meu.

CANONS: Da? În sfârşit, va trebui să ne mulţumim cu atât. Mergem la noroc. Ce veţi face cu noi?

LANDRIEU: Vă predau autorităţilor germane.

CANONS: Care ne vor împuşca.

LANDRIEU: Nu. Îi lămuresc eu ce-i cu voi.

CANONS: Bine. *(Pauză.)* Sunt dispus să vorbesc dacă tovarăşii mei îmi îngăduie.

HENRI: Canons!

CANONS: Pot să rămân singur cu ei? Cred c-o să-i pot convinge.

LANDRIEU *(privindu-l cu atenţie):* De ce vrei să vorbeşti? Ţi-e frică de moarte?

Un lung răstimp de tăcere, apoi Canons lasă capul în jos.

CANONS: Da.

LUCIE: Laşule!

LANDRIEU: Bine. *(Către miliţieni.)* Tu, stai în faţa ferestrei. Iar tu păzeşte uşa. Voi ceilalţi, veniţi. Ai un sfert de oră ca să hotărăşti.

Landrieu, Pellerin şi Clochet ies prin uşa din fund.

Scena III

CANONS, LUCIE, HENRI

În timpul primei părţi a scenei, Lucie rămâne tăcută, pare că discuţia n-o interesează.

CANONS *(se duce până la fereastră şi se întoarce. Revine lângă ei şi, cu o voce însufleţită, dar coborâtă):* Soarele asfinţeşte. Va ploua. Sunteţi nebuni? Vă uitaţi la mine de parcă ar fi vorba să-l predăm pe şef. Vreau pur şi simplu să-i trimit la peştera din Servaz, cum ne-a sfătuit Jean. *(Pauză. Surâde.)* Ne-au cam făcut ei ferfeniţă, dar suntem încă perfect utilizabili. *(Pauză.)* Haide! trebuie să vorbim: nu putem să irosim trei vieţi. *(Pauză. Cu blândeţe.)* De ce vreţi să muriţi? La ce serveşte? Dar răspundeţi odată! La ce serveşte?

HENRI: La nimic.

CANONS: Şi-atunci?

HENRI: Sunt obosit.

CANONS: Eu sunt şi mai obosit. Am cu cincisprezece ani mai mult decât tine şi m-au lucrat crâncen. Viaţa pe care mi-o vor lăsa n-are nimic demn de invidiat.

HENRI *(cu blândeţe):* Atât de tare ţi-e frică de moarte?

CANONS: Nu mi-e frică. I-am minţit adineaori; nu mi-e frică. Dar n-avem dreptul să murim degeaba.

HENRI: Aşa? Şi de ce nu? De ce nu, mă rog? Mi-au zdrobit încheieturile, mi-au smuls pielea: n-am plătit oare? Am câştigat. De ce vrei să încep din nou să trăiesc, când eu vreau să mor de acord cu mine însumi?

CANONS: Sunt tovarăşi care trebuie ajutaţi.

HENRI: Ce tovarăşi? Unde?

CANONS: Pretutindeni.

HENRI: Ce vorbeşti! Dacă ne vor cruţa viaţa, ne vor trimite în minele de sare.

CANONS: Ei bine, evadăm.

HENRI: Tu, să evadezi? Nu mai eşti decât o zdreanţă.

CANONS: Dacă n-o s-o fac eu, o s-o faci tu.

HENRI: O şansă dintr-o sută.

CANONS: Merită să trăieşti. Şi chiar dacă nu evadăm, mai sunt alţi oameni în mină: bătrâni bolnavi, femei care nu rezistă. Ei au nevoie de noi.

HENRI: Ascultă. Când l-am văzut pe băiat pe podea, alb la faţă, m-am gândit: gata, am făcut ce am făcut şi nu regret nimic. Numai că asta presupunea, bineînţeles, că aveam să mor în zori. Dacă nu m-aş fi gândit că peste şase ore o să fim toţi pe aceeaşi grămadă de gunoi… (*Strigând.)* Nu vreau să-i supravieţuiesc. Nu vreau să trăiesc încă treizeci de ani după copilul ăsta. Canons, va fi atât de uşor: n-o să avem nici măcar timpul să ne uităm la ţevile puştilor lor.

CANONS: N-avem dreptul să murim degeaba.

HENRI: Oare viaţa îşi mai păstrează vreun sens când nişte oameni izbesc în tine până-ţi sfărâma oasele? Totul e întunecat. *(Se uită pe fereastră.)* Ai dreptate, în curând începe ploaia.

CANONS: Cerul s-a acoperit de tot. O să toarne bine cu găleata.

HENRI *(brusc):* Am făcut-o din trufie.

CANONS: Ce?

HENRI: Băiatul. Cred că l-am ucis din trufie.

CANONS: Ce importanţă are asta: trebuia să moară.

HENRI: O să târăsc după mine îndoiala asta ca pe o ghiulea. În fiecare clipă a vieţii mele îmi voi pune întrebări despre mine însumi. (*Pauză.)* Nu pot! Nu pot să trăiesc.

CANONS: Ce aiureală! O să ai destul de lucru cu ceilalţi, zău-o să uiţi de tine… Te ocupi prea mult de tine, Henri; vrei să-ţi salvezi viaţa… Na! Trebuie să munceşti; pe deasupra te şi salvezi. *(Pauză.)* Ascultă, Henri: dacă mori astăzi; bilanţul se încheie: l-ai ucis din orgoliu, s-a stabilit o dată pentru totdeauna. Dacă trăieşti…

HENRI: Ei bine?

CANONS: Atunci nu s-a încheiat nimic: fiecare act îţi va fi judecat în raport cu viaţa ta întreagă. *(Pauză.)* Dacă te vei lăsa omorât când mai poţi munci, nimic nu va fi mai absurd decât moartea ta. (*Pauză.)* Să-i chem?

HENRI *(arătând-o pe Lucie):* Să hotărască ea.

CANONS: Auzi, Lucie?

LUCIE: Ce să hotărăsc? Ah, da; ei bine, totul e hotărât: spune-le că n-o să vorbim şi să termine repede.

CANONS: Şi tovarăşii, Lucie?

LUCIE: Eu nu mai am tovarăşi. *(Se îndreptă spre miliţieni.)* Duceţi-vă după ei: nu vom vorbi.

CANONS *(urmând-o, către miliţieni):* Mai avem cinci minute. Aşteptaţi.

O aduce în faţa scenei.

LUCIE: Cinci minute; da. Şi ce speri? Să mă convingi în cinci minute?

CANONS: Da.

LUCIE: Suflet pur! Ţie-ţi convine să trăieşti, tu ai conştiinţa împăcată, te-au tăbăcit puţin şi asta-i tot. Dar pe mine m-au înjosit, nu există bucăţică din toată pielea mea care să nu-mi facă scârba. *(Lui Henri.)* Şi tu, care faci nazuri pentru c-ai sugrumat un puşti, îţi aminteşti că puştiul astă era fratele meu şi că eu n-am spus nimic? Am luat tot răul asupra mea, trebuie să fiu suprimată şi, odată cu mine, tot răul a fost spălat. Plecaţi! Duceţi-vă să trăiţi, dacă puteţi să vă suportaţi. Eu mă urăsc şi doresc ca după moartea mea totul să fie ca şi cum n-aş fi existat niciodată.

HENRI: Nu te voi părăsi, Lucie, şi voi face ceea ce vei hotărî tu.

Pauză.

CANONS: Prin urmare trebuie să vă salvez fără voia voastră.

LUCIE: O să vorbeşti?

CANONS: Trebuie.

LUCIE *(cu violenţă):* Le voi spune că minţi, că nu-i decât o născocire de-a ta. *(Pauză.)* Dac-aş fi ştiut că ai de gând să pălăvrăgeşti, crezi că v-aş fi lăsat să vă atingeţi de fratele meu?

CANONS: Fratele tău voia să-l predea pe şeful nostru, pe când eu vreau să-i trimit pe o pistă falsă.

LUCIE: E acelaşi lucru, în ochii lor va luci acelaşi triumf.

CANONS: Lucie! Va să zică din orgoliu l-ai lăsat pe François să moară?

LUCIE: Îţi pierzi timpul degeaba. Mie n-o să izbuteşti să-mi stârneşti remuşcări.

UN MILIŢIAN: Mai sunt două minute.

CANONS: Henri!

HENRI: Voi face ceea ce va hotărî ea.

CANONS *(către Lucie):* Ce-ţi pasă ţie de oamenii ăştia? Peste şase luni se vor piti într-o pivniţă şi cea dintâi grenadă care va fi aruncată asupra lor printr-o răsuflătoare va pune punctul final la toată povestea asta. Ceea ce contează este restul. Adică lumea şi ceea ce faci tu în lume, tovarăşii şi ceea ce faci tu pentru ei.

LUCIE; Sunt ca un pom uscat, mă simt singură, nu pot să mă gândesc decât la mine.

CANONS *(cu blândeţe):* Oare nu regreţi chiar nimic?

LUCIE: Nimic. Totul e otrăvit.: Atunci…

Gest resemnat. Face un pas spre miliţieni, începe să cadă ploaia; la început în picături uşoare şi rare, apoi în picături mari şi grăbite.

LUCIE *(cu vioiciune):* Ce-i asta? *(Cu glas domol şi coborât.)* Ploaia. *(Se duce până la fereastră şi se uită la ploaia care cade. Pauză.)* De trei luni n-am mai auzit zgomotul ploii. *(Pauză.)* Doamne, în tot acest timp a fost vreme frumoasă, e îngrozitor. Nu-mi mai amintesc, credeam că va trebui să trăim mereu în soare. *(Pauză.)* Toarnă vârtos, o să miroase a pământ jilav. *(Încep să-i tremure buzele.)* Nu vreau… nu vreau…

Henri şi Canons vin lângă ea.

HENRI: Lucie!

LUCIE: Nu vreau să plâng, m-aş muia ca o vită. *(Henri o cuprinde în braţe.)* Dă-mi drumul! *(Strigând.)* Îmi plăcea să trăiesc, îmi plăcea să trăiesc!

Plânge în hohote pe umărul lui Henri.

MILIŢIANUL *(apropiindu-se):* Ei? E timpul.

CANONS *(după o privire spre Lucie):* Du-te şi spune-le şefilor că vom vorbi.

Miliţianul iese. Pauză.

LUCIE *(venindu-şi în fire): E* adevărat? O să trăim? Eu şi

trecusem dincolo… Uitaţi-vă la mine. Zâmbiţimi. De atâta timp n-am mai văzut un zâmbet… Oare e bine ceea ce facem, Canons? Oare facem bine?

CANONS: Facem bine. Trebuie să trăim. *(Înaintează spre un miliţian.)* Du-te şi spune şefilor tăi că vom vorbi.

Scena IV

Aceiaşi, LANDRIEU, PELLERIN, CLOCHET

LANDRIEU: Ei, cum e?

CANONS: Pe drumul spre Grenoble, la kilometrul 42, luaţi-o pe cărarea din dreapta. După cincizeci de metri de mers prin pădure veţi da de un desiş, iar în dosul desişului o peşteră. Şeful e ascuns acolo, împreună cu armele.

LANDRIEU *(către miliţieni):* Zece oameni. Să plece imediat. Încercaţi să-l aduceţi viu. *(Pauză.)* Duceţi prizonierii înapoi sus.

Miliţienii scot prizonierii afară. Clochet ezită o clipă, apoi se strecoară în urma lor.

Scena V

LANDRIEU, PELLERIN, *apoi* CLOCHET

PELLERIN: Crezi c-au spus adevărul?

LANDRIEU: Firește. Sunt niște vite. *(Se așază la birou.)* Ei? Tot i-am înfrânt până la urmă. Ai văzut cum au ieşit? Erau mai puţin mândri decât atunci când au intrat. *(Clochet intră. Cu amabilitate.)* Ce zici, Clochet? I-am dat gata?

CLOCHET *(frecându-şi mâinile cu un aer distrat):* Da, da; i-am dat.

PELLERIN *(lui Landrieu):* Îi laşi în viaţă?

LANDRIEU: Oh, oricum ar fi, acum… *(O salvă sub fereastră.)* Ce este… *(Clochet râde încurcat, cu mâna la gură.)* Clochet, nu cumva ai…

Miliţianul iese. Clochet face semn că da, continuând să râdă.

CLOCHET: M-am gândit că e mai uman.
LANDRIEU: Ticălosule!

A doua salvă; fuge spre fereastră.

PELLERIN: Lasă, hai, trei e număr sfânt.
LANDRIEU: Nu vreau…
PELLERIN: Ce obraz am avea în faţa supravieţuitorului.
CLOCHET: Într-o clipă, nimeni nu se va mai gândi la nimic din toate astea. Nimeni în afară de noi.

A treia salvă. Landrieu cade pe un scaun.

LANDRIEU: Uf!

Clochet se duce la radio şi învârteşte butoanele. Muzică.

— CORTINA